

บทที่ 3

ยุคเริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์

สถาบันการศึกษาจะเจริญก้าวหน้าและตั้งมั่นอยู่ได้มันต้องมีการสืบต่อเนื่องมีการปรับปรุงให้ทันกับความเจริญของสังคมในโลก สถาบันการศึกษาของสงฆ์ก็เช่นกัน ที่สามารถตั้งมั่นและสืบต่อเนื่องกันมาจนทุกวันนี้ เพราะสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ได้มีการปรับปรุงอยู่เสมอ เพื่อให้ทันกับความเจริญของสังคมหรือเหตุการณ์ในโลก และเครื่องมือที่ใช้ในการปรับปรุงก็คือการศึกษา เริ่มแรกนั้นพระภิกษุสามเณรในศาสนาพุทธศึกษาเรื่องราวหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นส่วนใหญ่ พร้อมกับศึกษาวิชาประกอบที่เหมาะสมกับสังคมในสมัยนั้น เมื่อสถานการณ์ของโลกได้เปลี่ยนแปลงไป ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ ทางมนุษยศาสตร์ และทางสังคมศาสตร์ ได้ก้าวหน้าและแพร่หลายโดยทั่วไป การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและวิชาประกอบ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนเดิมไม่เป็นการเพียงพอ พระภิกษุสามเณรจึงต้องหันมาศึกษาวิชาแบบสมัยใหม่ อันเหมาะสมแก่ภาวะของสมณสาธูป เพื่อจะประยุกต์หลักการสอนในทางพระพุทธศาสนา ให้ทันสมัยและเหตุการณ์ยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้เอง การศึกษาของพระภิกษุสามเณร ในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์จึงดำเนินการที่มหามกุฏราชวิทยาลัย ๓ วัดบวรนิเวศวิหาร ในวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2488 ใช้นามว่า สภากาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย แต่เริ่มเปิดดำเนินการสอน ในวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2489 และได้ดำเนินการอีกแห่งหนึ่งที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ใช้นามว่ามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2490 แต่เริ่มเปิดดำเนินการสอนในวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา การที่สภากาศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีความมุ่งหมายเช่นเดียวกัน คือ เป็นการสนองพระราชประสงค์เดิมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และมีความจำเป็นในปัจจุบันที่จะต้องเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนสมัยใหม่

ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมากยิ่งขึ้น พระเถระชั้นผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายธรรมยุติกนิกายและมหานิกายมีความเห็นตรงกัน ควรส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ทันสมัย เป็นการเพิ่มพูนความสามารถให้แก่พระภิกษุสามเณร เพื่อรับใช้พระพุทธศาสนาให้ดีขึ้นทั้งในและนอกประเทศ

ตอนที่ 1 สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ (พ.ศ. 2489-2504)

พัฒนาการของมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ในระยะนี้จะกล่าวถึงพัฒนาการด้านหลักสูตรและการสอน, การบริหารงาน และบทบาทที่มีต่อสังคมไทย ตามลำดับ ดังนี้

หลักสูตรและการสอน ในระยะแรกเริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ดังนี้

1. โครงสร้างของหลักสูตรและวิชาที่เปิดสอน ในปี พ.ศ. 2489 ได้ตั้งหลักสูตรปริญญาตรี ศาสนศาสตร์บัณฑิต ไว้ 4 ปี ได้เปิดสอนนักศึกษาเพียงชั้นเดียวรุ่นแรกมี 35 รูป มีหลักสูตรเพียง 4 ปี แต่สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ก็ขยายเวลาศึกษาอีก 1 ปี ถึงปีที่ 5 จึงจัดให้มีการสอบชั้นสุดท้าย เมื่อนักศึกษารุ่นแรกนี้สอบเสร็จแล้วยังเปิดสมัยอบรมพิเศษอีกกับได้จัดให้นักศึกษาผู้สำเร็จการศึกษาดังกล่าวรับหน้าที่เป็นอาจารย์สอนวิชาต่าง ๆ ในสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ รวมทั้งศึกษาค้นคว้าอีก 1 ปี รวมทั้งสิ้นเป็น 6 ปี ในปีที่ 7 จึงมีพิธีประสาท ปริญญาครั้งแรก

โครงสร้างของหลักสูตรปริญญาตรี ศาสนศาสตร์บัณฑิต มีวิชาบังคับและวิชาประกอบ กำหนดไว้ว่าวิชาบังคับต้องสอบได้ไม่ต่ำกว่า 60% ของแต่ละวิชาจึงจะสอบได้ ส่วนวิชาประกอบ ให้คิดคะแนนรวมเฉลี่ยได้ คะแนนรวมของวิชาประกอบในการสอบครั้งหนึ่งต้องไม่ต่ำกว่า 55% จึงจะสอบได้

วิชาที่เปิดสอน ที่เป็นวิชาบังคับ ได้แก่ วิชาภาษาบาลีอย่างกว้างขวาง, ภาษาสันสกฤต, ภาษาอังกฤษ, วิชาคัมภีร์ (รวมทั้งจิตวิทยา), ปรัชญา, ตรรกวิทยา, ศาสนาต่าง ๆ ประวัติศาสตร์และวิชาภาษาและวรรณคดีไทย ส่วนวิชาประกอบที่เปิดสอนได้แก่ วิชาความรู้รอบตัว, สังคมวิทยา, โบราณคดี, วิทยาศาสตร์ ในส่วนที่ใช้เปรียบเทียบกับพระพุทธศาสนาและวิชาปกครองฝ่ายบรรพชิต

ต่อมาในปี พ.ศ. 2490 ได้เปิดชั้นเตรียมศาสตรบัณฑิตที่ 1 เพิ่มขึ้นอีก 1 ชั้น (นักศึกษารุ่นที่ 2 ต้องศึกษาชั้นนี้ก่อน) ในปี พ.ศ. 2491 เปิดชั้นเตรียมศาสตรบัณฑิตที่ 2 เพิ่มขึ้นอีก 1 ชั้น ระเบียบนี้ได้นำมาใช้ในปี พ.ศ. 2492 ด้วย ในปี พ.ศ. 2493 ได้เปิดชั้นมูล (บุรพศึกษา) เพิ่มขึ้นอีกชั้นหนึ่ง (นักศึกษารุ่นที่ 5 ต้องศึกษาชั้นนี้ก่อน) เวลาศึกษาในแต่ละชั้นนั้น มีกำหนดชั้นละ 1 ปี นักศึกษาที่ศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ ต้องใช้เวลาเรียนภาคทฤษฎีหรือภาควิชาการอย่างน้อย 7 ปี และภาคปฏิบัติอีก 1 ปี รวม 8 ปี (พระมทนายรณรงวิวิโส, สัมภาษณ์)

2. การรับสมัครและสอบคัดเลือกเข้าศึกษา ในวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2489 ประธานกรรมการสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ประกาศรับสมัครพระภิกษุสามเณรให้เข้าศึกษาในระดับปริญญาตรี ศาสตรบัณฑิตรุ่นแรก ภายในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2489 ผู้มีสิทธิสมัครต้องมีความรู้อย่างต่ำ ป.ช. 4 และนักเรียนชั้นเอก หรือ ป.ช. 5 ขึ้นไป และมีความรู้ภาษาอังกฤษอ่านออกเขียนได้ หลังจากประกาศรับสมัครแล้ว ได้มีพระภิกษุสามเณรสมัครสอบคัดเลือกจำนวน 36 รูป สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้สอบคัดเลือก เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2489 วิชาที่ใช้สอบคัดเลือก คือ ภาษาบาลี ภาษาอังกฤษ และสอบสัมภาษณ์ มีผู้สอบคัดเลือกได้ 35 รูป สอบตก 1 รูป รวมสอบคัดเลือกได้ร้อยละ 97.22 สอบตกร้อยละ 2.78 ผู้สอบคัดเลือกได้เป็นพระภิกษุ 30 รูป เป็นสามเณร 5 รูป (สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ 2514: 43-44) ต่อมาสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับสมัครสอบคัดเลือกพระภิกษุสามเณรเข้าศึกษา และสอบคัดเลือกได้ มีสถิติ ดังนี้

รุ่นที่ 2	(พ.ศ. 2490)	มีผู้สอบคัดเลือกได้	37 รูป
รุ่นที่ 3	(พ.ศ. 2491)	มีผู้สอบคัดเลือกได้	61 รูป
รุ่นที่ 4	(พ.ศ. 2492)	มีผู้สอบคัดเลือกได้	48 รูป
รุ่นที่ 5	(พ.ศ. 2493)	มีผู้สอบคัดเลือกได้	63 รูป
รุ่นที่ 6	(พ.ศ. 2494)	มีผู้สอบคัดเลือกได้	46 รูป
รุ่นที่ 7	(พ.ศ. 2495)	มีผู้สอบคัดเลือกได้	58 รูป

รุ่นที่ 8	(พ.ศ. 2496)	มีผู้สอบคัดเลือกได้	68 รูป
รุ่นที่ 9	(พ.ศ. 2497)	มีผู้สอบคัดเลือกได้	111 รูป
รุ่นที่ 10	(พ.ศ. 2498)	มีผู้สอบคัดเลือกได้	83 รูป
รุ่นที่ 11	(พ.ศ. 2499)	มีผู้สอบคัดเลือกได้	110 รูป
รุ่นที่ 12	(พ.ศ. 2500)	มีผู้สอบคัดเลือกได้	141 รูป
รุ่นที่ 13	(พ.ศ. 2501)	มีผู้สอบคัดเลือกได้	80 รูป
รุ่นที่ 14	(พ.ศ. 2502)	มีผู้สอบคัดเลือกได้	81 รูป
รุ่นที่ 15	(พ.ศ. 2503)	มีผู้สอบคัดเลือกได้	117 รูป
รุ่นที่ 16	(พ.ศ. 2504)	มีผู้สอบคัดเลือกได้	138 รูป

จากสถิติผู้สอบคัดเลือกเข้าศึกษาได้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 ถึง พ.ศ. 2504 จะพบว่า ในปี พ.ศ. 2500 มีผู้สอบคัดเลือกเข้าศึกษาได้มากที่สุดถึง 141 รูป ซึ่งเป็นนักศึกษารุ่นที่ 12 ส่วนในปี พ.ศ. 2489 มีผู้สอบคัดเลือกเข้าศึกษาได้น้อยที่สุดมีเพียง 35 รูป พระภิกษุสามเณรที่สอบคัดเลือกเข้าศึกษาในสมภารกศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาเดิมจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมามีภูมิลำเนาเดิมจากภาคใต้ รองลงมามีภูมิลำเนาเดิมจากภาคกลาง และน้อยที่สุดมีภูมิลำเนาเดิมจากภาคเหนือ (พระศรีวิสุทธิกวี, สัมภาษณ์)

3. วิธีการเรียนการสอน ในระยะแรก เวลาเรียนในสมภารกศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยกำหนดไว้เป็น 2 เวลา คือ เวลาแรก เริ่มตั้งแต่เวลา 13.30 น. ถึง 15.30 น. และเวลาหลังเริ่มเวลา 15.30 ถึง 17.00 น. เปิดเรียนทุกวันเว้นวันพระ ของคณะธรรมยุติกนิกาย วันหยุดราชการพิเศษ และวันหยุดพิเศษ เช่นหยุดให้นักศึกษา เตรียมตัว พบทานความรู้อาดี เพื่อเข้าสอบ ประโยคเปรียญธรรม ณ บาลีสนามหลวง ต่อมาในปี พ.ศ. 2497 และ พ.ศ. 2498 มีเหตุจำเป็นบางประการ เฉพาะบางชั้น จึงจำเป็นต้องเปิดการเรียนการสอนตั้งแต่เวลา 13.00 น. ถึง 18.00 น. ในบางชั้น โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2498 ได้มีผู้มีจิตศรัทธาบริจาคสอนพิเศษในวิชาภาษาอังกฤษแก่ครูอาจารย์ผู้มาสอนพิเศษและนักศึกษาทุกคนที่มีเวลาพอที่จะเรียนได้ จึงมีการเรียนพิเศษอีก ตั้งแต่เวลา 17.00 น. ถึง 19.00 น. ทุกวัน

วิธีการสอนของอาจารย์ใช้วิธีสอบแบบบรรยายเป็นส่วนใหญ่ บางวิชาอาจารย์ให้นักศึกษาเขียนรายงานที่ได้จากการค้นคว้า ถ้าเป็นวิชาภาษาบาลีหรือภาษาต่าง ๆ มักจะสอนแบบอธิบายและให้ท่องจำ (พระโสภณคณาภรณ์, สัมภาษณ์)

การเรียนของนักศึกษา นอกจากจะเรียนวิชาตามหลักสูตรแล้ว ยังได้เชิญผู้มีความรู้มาบรรยายความรู้รอบตัวตลอดจนเรื่องสมณะวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจในบางโอกาสอีกด้วย ในการฝึกหัดทบทวนพระสมุทฺตปิฎก สภการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ได้จัดให้มีการโต้ตอบ กล่าวแก่ปัญหา ฝึกหัดอภิปรายธรรมในที่ประชุมนักศึกษาเป็นภาษาไทยบ้าง เป็นภาษาอังกฤษบ้าง เป็นประจำ ศึกษาให้ทราบถึงวิธีการของนักเผยแผ่ศาสนาอื่น และให้นักศึกษาสำนึกในหน้าที่ว่า จะต้องช่วยกันรับผิดชอบในพระพุทธศาสนา ในทางปฏิบัติได้จัดให้มีการบำเพ็ญสมาธิทุกวันในห้องเรียนตามเวลาที่กำหนดไว้ และชี้แจงให้นักศึกษาสนใจในธรรมปฏิบัติ รวมทั้งความสำคัญในการปฏิบัติตามพระวินัยด้วย

4. การประเมินผล โดยปกติให้สอบไล่เมื่อสิ้นปีการศึกษา 1 ครั้ง ประธานกรรมการสภการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นผู้ออกคำสั่ง กำหนดเวลาสอบและการสอบ การสอบประเมินผลมี 3 อย่าง คือ สอบเขียน สอบปากเปล่า และสอบภาคปฏิบัติ วิชาใดควรกำหนดการสอบก็อย่าง ให้เลขาธิการสภการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย มีอำนาจกำหนดขึ้นได้ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสภการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย และผู้สอบวิชาใดได้แล้วไม่ต้องสอบใหม่อีกในวิชานั้น การประเมินผลใช้ระบบคะแนนคิดเป็นร้อยละ ได้กำหนดไว้ว่าวิชาบังคับต้องสอบได้ร้อยละ 60 ของแต่ละวิชา จึงจะสอบได้ และวิชาประกอบให้คิดคะแนนรวมเฉลี่ยได้ คะแนนรวมวิชาประกอบในการสอบครั้งหนึ่งต้องไม่ต่ำกว่าร้อยละ 55 จึงจะสอบได้

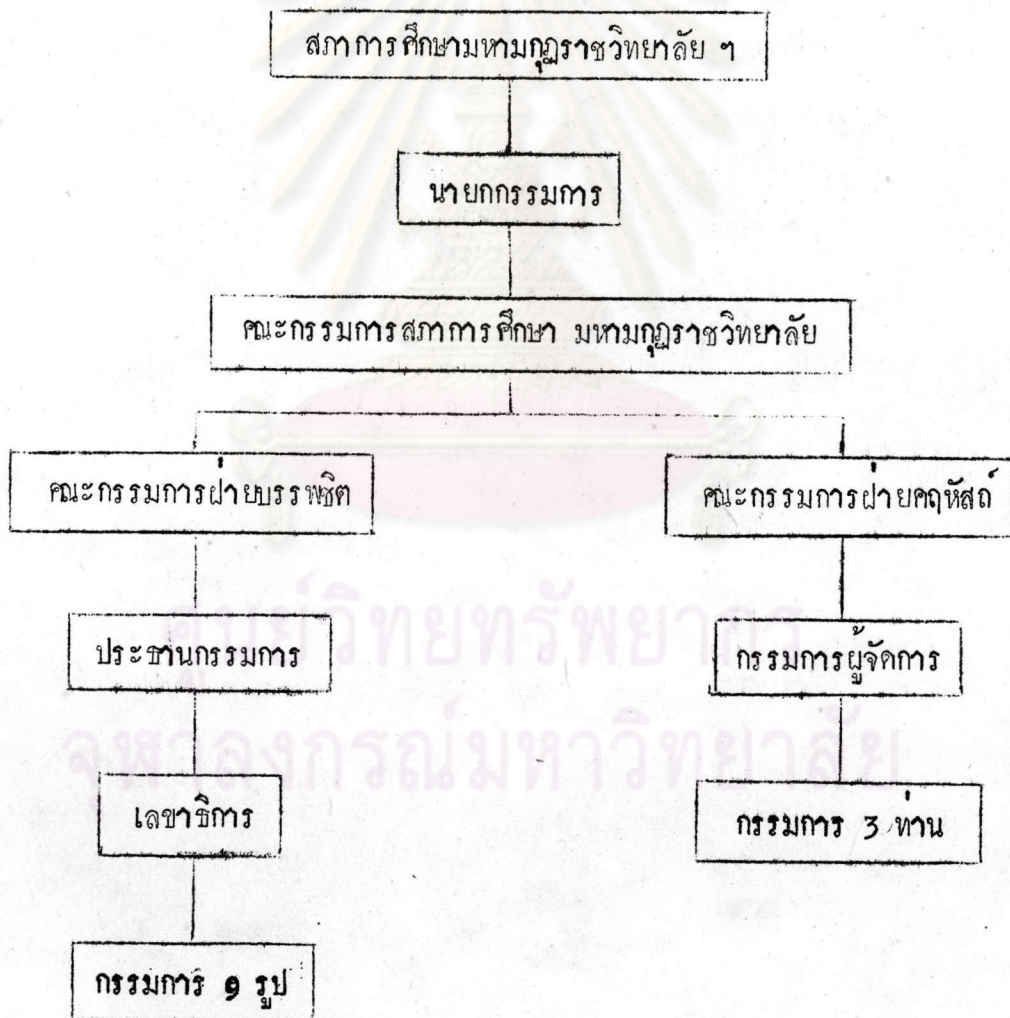
การบริหารงาน สภการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย มีการบริหารงาน ดังนี้

1. การบริหารงานของสภการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ที่สัมพันธ์กับ

หน่วยงานภายนอก ในระยะแรกตั้งสภการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นหน่วยงานเอกเทศ แต่อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ การบริหารงานให้เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงในรูปมหาวิทยาลัย ให้ชื่อว่า สภการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย

2. การบริหารงานภายในของสภาการศึกษา มหาวิทยาลัย ได้ดำเนินงานแบบคณะกรรมการ ซึ่งได้รับแต่งตั้งจากนายกรัฐมนตรี สภาการศึกษา มหาวิทยาลัย คณะกรรมการสภาการศึกษา มหาวิทยาลัยชุดแรก ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี ประธานกรรมการ กรรมการ และเลขาธิการ ฝ่ายบรรพชี 12 รูป และฝ่ายคฤหัสถ์ 4 ท่าน ตั้งแผนการบริหารงาน ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 การบริหารงานของสภาการศึกษา มหาวิทยาลัย ในระยะแรกตั้ง

คณะกรรมการสภาการศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในวาระแรกตั้ง ซึ่งเป็นคณะกรรมการชุดแรก มีรายพระนามและนามดังนี้

คณะกรรมการฝ่ายบรรพชิต

1. สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ (ต่อมาทรงเป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์) เป็นนายกกรรมการ
2. พระเทพมุนี (ต่อมาเป็นพระพรหมมุนี: ฉิน สุวโจ) เป็นประธานกรรมการ
3. พระศรีวิสุทธิญาณ (สุชีพ สุชีโว) เป็นเลขาธิการ
4. พระอมรวิสุทธิ (ต่อมาเป็นพระธรรมคิลกะ ทองคำ จมูตโม) เป็นกรรมการ
5. พระอมรมุนี (ต่อมาเป็นสมเด็จพระวันรัต: จับ จิตฺตโม) เป็นกรรมการ
6. พระจินตคามุนี (ต่อมาเป็นพระพุทฺทพจนวราภรณ์: ทองเจือ จินตภาโร) เป็นกรรมการ
7. พระมหาเจริญ สุวฑฺฒโน (ต่อมาเป็นสมเด็จพระญาณสังวร) เป็นกรรมการ
8. พระครูพุทธมนต์ปรีชา (ต่อมาเป็นพระญาณวโรคม: สนั่น กิจจกาโร) เป็นกรรมการ
9. พระมหาหลง (ต่อมาเป็นพระราชคิลก) เป็นกรรมการ
10. พระมหาเสริม เป็นกรรมการ
11. พระมหาจันทร์ เป็นกรรมการ
12. พระมหาวิชัย ปุณฺณราโม (ต่อมาเป็นพระธรรมคิลก) เป็นกรรมการ

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์

1. หม่อมเจ้าชัชวลิต เกษมสันต์	เป็น	กรรมการผู้จัดการ
2. ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	"	กรรมการ
3. ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช	"	กรรมการ
4. พลอากาศตรี พระเวชยันตรังสฤษดิ์	"	กรรมการ

ต่อมา นายกรรมการสภาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ ๗ ทรงอาราธนา พระเถระ อีก 4 รูปเป็นกรรมการเพิ่มเติม ได้แก่ พระอรียเมธี (ต่อมาเป็นพระศาสนโสภณ: ปอดด อุดดการี), พระศรีวิสุทธิวงษ์ (ต่อมาเป็นพระศาสนโสภณ: เอื้อน ชินทนต์), พระมหานรินทร์ นรินทร (ต่อมาเป็นพระธรรมไตรโลกจарย์) และพระมหาเจี๋ยก

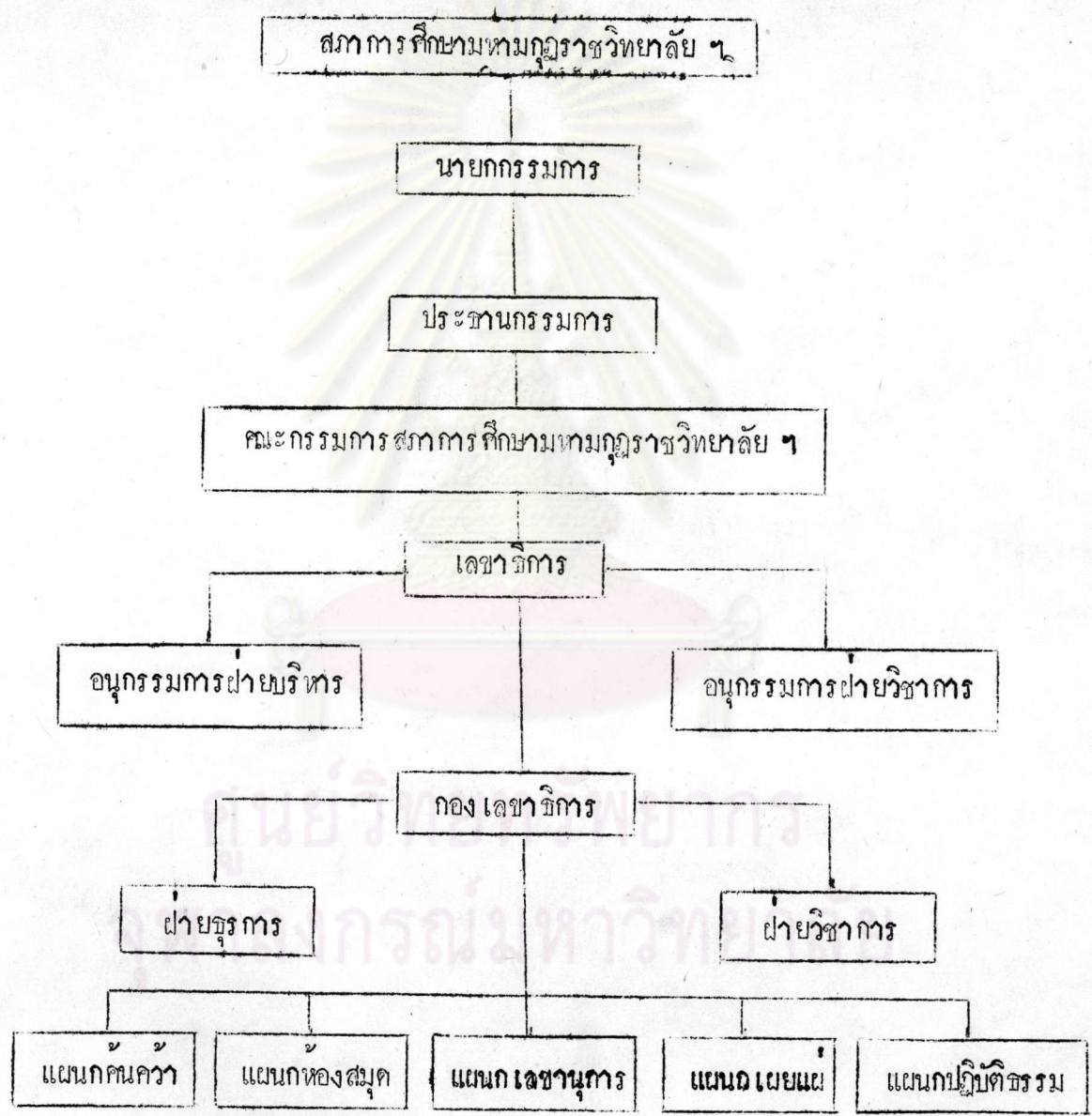
ต่อมา พระมหาเสริม พระมหาจันทร์ ลาสิกขา พระมหาเจี๋ยก ลาออก นายกรรมการจึงได้ทรงแต่งตั้งกรรมการแทนกรรมการที่ลาสิกขาและลาออกอีก 3 รูป ได้แก่ พระอมรเวที (ต่อมาเป็นพระพรหมมุนี: สนั่น จันทบุปผาโชโต), พระมหาสายตุลโย (ต่อมาเป็นพระศรีวิสุทธิวงษ์) และพระมหาประยูร สุนทรภูโร (ต่อมาเป็นพระธรรมมุนี)

และต่อมา ในปี พ.ศ. 2495 พระศรีวิสุทธิวงษ์ (สุชีพ สุชีโว) ลาสิกขา นายกรรมการทรงแต่งตั้งให้เป็นกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ และทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากองเลขาธิการด้วย และได้ทรงแต่งตั้งพระมหาประยูร สุนทรภูโร เป็นเลขาธิการ รูปที่ 2 ต่อไป ดังนั้นเมื่อถึงปี พ.ศ. 2495 จึงมีคณะกรรมการฝ่ายบรรพต จำนวน 16 รูป (รวมทั้ง นายกรรมการด้วย) และคณะกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์มี 5 ท่าน ท่านที่ 5 คือ นายสุชีพ ปุณฺณานุกาพ. อดีตพระศรีวิสุทธิวงษ์ (สุชีพ สุชีโว)

การบริหารงานภายในของสภาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ ๗ นั้น ประธานกรรมการ มีหน้าที่ควบคุมดูแลการบริหารทั่วไป เลขาธิการ มีหน้าที่ควบคุมดูแลการบริหารภายในมหาวิทยาลัย ให้เป็นไปตามระเบียบและข้อบังคับของสภาการศึกษา มหาวิทยาลัย ๗ ซึ่งมีสำนักงานเลขาธิการ เป็นกองบัญชาการ

ครั้นถึงปี พ.ศ. 2502 สภากการศึกษามหาจุฬาราชวิทยาลัย ฯ ได้กระบวน
การบริหารงานภายในใหม่ ดังนี้

แผนภูมิที่ 3 การบริหารงานของสภากการศึกษา มหาจุฬาราชวิทยาลัยฯ พ.ศ.2502 ฝ่ายบรรพชิต

ที่มา สภากการศึกษามหาจุฬาราชวิทยาลัยฯ

จากแผนบริหารงานของสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ฯ ข้างต้น ได้ตั้งอนุกรรมการฝ่ายบริหาร และฝ่ายวิชาการ ขึ้นตรงต่อเลขาธิการ เพื่อช่วยดำเนินงานของเลขาธิการให้มีประสิทธิภาพ และร่วมกันรับผิดชอบเพิ่มขึ้น สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ฯ ได้จัดระเบียบการบริหารงานภายใน เป็นกอง และแผนกต่าง ๆ คือ กองเลขาธิการ มีหน้าที่ดูแลปฏิบัติกิจการของสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ฯ ทั้งหมด ทั้งฝ่ายธุรการ และฝ่ายวิชาการ ให้ขึ้นอยู่กับเลขาธิการ และแผนก ๆ ต่าง ๆ ก็ขึ้นอยู่กับเลขาธิการ ให้แผนกคนคว่ำ มีหน้าที่คนคว่ำและสร้างตำรา เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและอื่น ๆ ซึ่งแล้วแต่สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ฯ จะกำหนดให้ แผนกห้องสมุดมีหน้าที่ปฏิบัติกิจการตามวิธีปฏิบัติของห้องสมุด แผนกเผยแพร่ มีหน้าที่อบรม บรรยาย และสอนศาสนธรรมในโรงเรียน สมาคม สถานวิฑู กรรม กอง และที่อื่น ๆ ด้วยวิธีจัดครูอาจารย์ฝ่ายพระภิกษุ และนักการศึกษาให้ปฏิบัติกิจการตามค่านิยม แผนกปฏิบัติธรรม มีหน้าที่ดูแลนักศึกษาในการไหว้พระและทำสมาธิ นอกจากนี้ต้องจัดให้นักศึกษา ได้รับการอบรมปฏิบัติสมณะและวิปัสสนากัมมัฏฐานในเวลานานพอสมควร ก่อนรับปริญญา แผนกเลขานุการมีหน้าที่เกี่ยวกับทำทะเบียน สถิติ สารบรรณจัดการวางสอนและอื่น ๆ การจัดแผนบริหารงานภายในของสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ฯ ในระยะเริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ ปี พ.ศ. 2489 ไม่มีอะไรสลับซับซ้อนนัก เพราะชั้นเรียนและนักศึกษายังน้อยอยู่ แต่พอถึงปี พ.ศ. 2502 จะพบว่า การจัดแผนบริหารงานภายในมีสายงานเพิ่มขึ้นอีกมากทั้งนี้เพราะชั้นเรียน จำนวนนักศึกษามีเพิ่มมากขึ้น และสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ฯ ต้องให้บริการทางวิชาการแก่สงฆ์ไทย จึงมีแผนกเผยแพร่ขึ้น ส่วนแผนกคนคว่ำก็ต้องระดมสรรพกำลังจัดทำตำราไว้ใช้ศึกษาในสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ฯ และบริการแก่พระภิกษุสามเณร ประชาชนผู้สนใจทั่วไป

3. การบริหารงานคณาบุคลากร เมื่อมีการดำเนินงานในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในปี พ.ศ. 2489 นั้น สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ฯ ได้จัดคณาบุคลากร เข้าเป็น อาจารย์สอนและบริหารงาน อาจารย์สอนและบริหารงานเป็นเพศชายล้วน มีทั้งฝ่ายบรรพชิต และฝ่ายคฤหัสถ์ อาจารย์ประจำและผู้บริหารงานจะเป็นฝ่ายบรรพชิต ส่วนอาจารย์พิเศษจะเป็นคฤหัสถ์เพศชายไม่มีเพศหญิง ทั้งนี้เพราะนักศึกษา เป็นพระภิกษุสามเณร ยังไม่มีความจำเป็น

ที่จะต้องใช้อาจารย์หญิง อาจารย์ที่สอนมีวุฒิแยกเป็น 4 ประเภทใหญ่คือ ประเภทแรก
 วุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี แต่มีความชำนาญพิเศษในวิชาที่สอนนั้น ๆ เช่น ป.ม. ประเภทที่
 สอง วุฒิปริญญาตรีหรือเทียบเท่า เช่น B.A., B.Sc. หรือ ป.ช. 9 ประเภทที่
 สาม วุฒิปริญญาโท เช่น M.A., M.Sc. ประเภทที่สี่ วุฒิปริญญาเอก
 การที่ต้องใช้วุฒิต่ำกว่าปริญญาตรีนั้นเพราะ สภากรรณกษัตริย์มหาวิทยาลัย ฯ ยัง
 ขาดแคลนบุคลากรอยู่ เนื่องจากงบประมาณที่จะใช้ดำเนินงานมีไม่พอเพียง จำนวน
 อาจารย์ผู้สอนและวุฒิได้มีอยู่ในตารางที่ 5

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5 จำนวนอาจารย์ และวุฒิของสภามการศึกษามหาวิทยาลัย ฯ ระหว่าง พ.ศ. 2489-2504

พุทธศักราช	อาจารย์ ฝ่าย บรรพชิต	อาจารย์ ฝ่าย คฤหัสถ์	รวม อาจารย์	วุฒิ				หมายเหตุ
				ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	ปริญญาโท	ปริญญาเอก	
2489-2495	10	26	36	8	17	7	4	
2496-2497	34	26	60	33	16	6	5	
2498-2499	23	32	54	15	30	3	6	
2500-2501	21	46	67	14	43	3	7	
2502-2504	29	51	80	20	47	9	4	

จากตารางที่ 5 จะพบว่า ในปี พ.ศ. 2489 - 2495 อาจารย์ฝ่ายบรรพชิต และฝ่ายคฤหัสถ์ผู้ศุภกนิษ จำนวน 36 ท่าน ต่อมาในปี พ.ศ. 2496 - 2497 มีจำนวนอาจารย์เป็น 60 ท่าน ได้เพิ่มขึ้นเป็น 34 ท่าน เพิ่มขึ้นร้อยละ 94.44 ในปี พ.ศ. 2498 - 2499 มีจำนวนอาจารย์ 54 ท่าน ได้ลดลงจากปี พ.ศ. 2496 - 2497 เป็น 4 ท่าน ลดลงร้อยละ 6.67 ในปี พ.ศ. 2500 - 2501 มีจำนวนอาจารย์ 67 ท่าน ได้เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2498 - 2499 เป็น 13 ท่าน เพิ่มขึ้นร้อยละ 24.07 ในปี พ.ศ. 2502 - 2504 มีจำนวนอาจารย์ 80 ท่าน ได้เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2500 - 2501 เป็น 13 ท่าน เพิ่มขึ้น ร้อยละ 19.40

การบริหารงานด้านบุคลากรนั้น ประธานกรรมการสภาการศึกษา มหาวิทยาลัย มีอำนาจแต่งตั้งบรรจุกุโณบาย ถอดถอน เจ้าหน้าที่ประจำตามมติของคณะกรรมการสภาการศึกษา และให้เลขาธิการสภาการศึกษา มีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแล สิ่งพนักงานและสิ่งการอื่น ๆ อันเป็นหน้าที่ประจำให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของสภาการศึกษา (พระโสภณคณาภรณ์, สัมภาษณ์)

ศูนย์วิทยพัทพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. การบริหารงานค่างบประมาณ ตามระเบียบสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2489 ได้กล่าวถึงการบริหารงานค่างบประมาณไว้คือ การใช้จ่ายทางสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัยให้เป็นไปตามงบประมาณ ให้มีกรรมวิธีการ คณะหนึ่งตั้งขึ้นตามมติของคณะกรรมการสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อหารายได้บำรุงสภาการศึกษา ฯ ถ้าเป็นการสมควรจะให้พนักงานบำรุงสภาการศึกษาบ้างก็ให้ทำได้ตามมติของคณะกรรมการสภาการศึกษา ฯ (สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ 2514: 11)

งบประมาณรายได้ของสภาการศึกษา ฯ ในระยะแรกเริ่มดำเนินการในรูปแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้น ได้จากงบประมาณประจำปีซึ่งมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นผู้ที่ได้จากท่านผู้มีศรัทธาบริจาคต่างได้จากผลกำไรจำหน่ายหนังสือ และได้จากเงินอุปถัมภ์หรือเงินอุดหนุนของรัฐบาล เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2492 จำนวน 50,000 บาท ปี พ.ศ. 2493 จำนวน 70,000 บาท ปี พ.ศ. 2494 จำนวน 90,000 บาท ปี พ.ศ. 2495 - 2499 ได้ปีละจำนวน 80,000 บาท ปี พ.ศ. 2500 - 2504 ได้ปีละจำนวน 150,000 บาท ส่วนงบประมาณรายจ่ายของสภาการศึกษา ฯ ได้จ่ายในประเภทเงินเดือน เงินค่าสอนรายชั่วโมง เงินวิทยภัต ค่าครุภัณฑ์ ค่าอุปกรณ์การสอน ค่าซ่อมแซมครุภัณฑ์และอื่น ๆ ยอดงบประมาณรายรับ รายจ่าย พอสรุปได้ตามตารางที่ 6 ดังนี้

ศูนย์วิทยพัชรพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6 งบประมาณรายรับ - รายจ่ายของสภาการศึกษาามทมนุฑราชวิทยาลัย ฯ

พ.ศ. 2489 - 2504

พ.ศ.	รายรับ		รายจ่าย		หมายเหตุ
	บาท	สต.	บาท	สต.	
2489	8,071	50	2,304	30	
2490	6,121	98	14,044	-	
2491	16,510	49	21,197	07	
2492	78,048	41	85,510	23	ปีแรกที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลไทย
2493	152,745	22	115,856	13	
2494	173,405	20	193,681	23	
2495	140,001	91	126,492	52	
2496	140,037	98	132,909	65	
2497	141,942	45	133,180	63	
2498	152,262	04	170,411	44	
2499	142,384	14	231,156	80	
2500	190,406	12	206,586	95	
2501	320,120	51	177,230	45	
2502	392,207	31	262,894	36	
2503	377,929	-	376,484	12	
2504	377,900	-	377,900	-	

ที่มา สภาการศึกษาามทมนุฑราชวิทยาลัย ฯ

จากตารางที่ 6 จะพบว่า งบประมาณรายรับในปี พ.ศ. 2502 ได้รับมากที่สุด จำนวนเงิน 392,207,31 บาท งบประมาณรายรับ ในปี พ.ศ. 2490 ได้รับน้อยที่สุดเพียง จำนวนเงิน 6,121.98 บาท ส่วนงบประมาณรายจ่ายที่จ่ายมากที่สุด ในปี พ.ศ. 2504 เป็นจำนวนเงิน 377,900.00 บาท และงบประมาณรายจ่ายที่จ่ายน้อยที่สุด ในปี พ.ศ. 2489 เป็นจำนวนเงิน 2,304.30 บาท

เมื่อพิจารณางบประมาณรายจ่าย ในปี พ.ศ. 2489, 2490, 2491 และ พ.ศ. 2492 ของสภาการศึกษาามทวมกฎราชวิทยาลัย ฯ ถ้าคำนวณค่าใช้จ่ายรายหัวต่อปีของนักศึกษา สภาการศึกษาามทวมกฎราชวิทยาลัยฯ จะพบว่า ค่าใช้จ่ายรายหัวต่อปีของนักศึกษาในปี พ.ศ. 2489, 2490, 2491 และ พ.ศ. 2492 โดยเฉลี่ยแล้วประมาณ 65.84 บาท, 195.06 บาท, 159.38 บาท และ 472.43 บาท ตามลำดับ

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. การบริหารงานกัณอาคารสถานที่ ในระยะแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา สภากการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ฯ ตั้งอยู่ที่ตึกหอสมุดมหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดพระนิเวศวิหาร ต่อมาสภากการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ฯ ได้สร้างอาคารเรียนใหม่ ภายในวัดพระนิเวศวิหาร เป็นอาคารทรงไทย 3 ชั้น สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ได้ทรงวางศิลาพระฤกษ์ เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2498 เมื่ออาคารเรียนหลังใหม่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้ย้ายจากตึกหอสมุดมหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดพระนิเวศวิหาร เข้ามาเรียนในอาคารหลังใหม่ เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2501 จนถึงปัจจุบันนี้ (พระครูสุภัทรสารโสภณ, สัมภาษณ์)

การสร้างอาคารทรงไทย 3 ชั้น เป็นสถานศึกษาของสภากการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ฯ เมื่อปี พ.ศ. 2498 นั้น ได้มีการตั้งคณะกรรมการดำเนินการสร้างขึ้น ประกอบด้วยคณะกรรมการฝ่ายบรรพชิต และฝ่ายคฤหัสถ์ ดังมีรายพระนามและรายนามต่อไปนี้

คณะกรรมการฝ่ายบรรพชิต

พระภิกษุสนโชน	ประธานกรรมการ
พระพรหมมุนี	รองประธานกรรมการ
พระธรรมโกศกจรรย์	กรรมการ
พระอมรวิภักติกิต	กรรมการ
พระอมรมุนี	กรรมการ
พระเทพโมลี	กรรมการ
พระโสภณคณาภรณ์	กรรมการ
พระอาจารย์คณาธาร	กรรมการ
พระสาธุศีลสังวร	กรรมการ
พระธีวสุทชิญาณ	กรรมการ

คณะกรรมการฝ่ายคดีสด

น.อ.ม.จ. พรปรีชา กมลาภรณ์ ร.น.	ประธานกรรมการ
ม.จ. ชัชวาลิต เกษมสันต์	รองประธานกรรมการ
พด.อ.พ. พระเวทย์นทร์รังสรรค์	กรรมการ
พระยาภรตราชาสุพิช	กรรมการ
พระยาภักติภูมิปัญญา	กรรมการ
ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	กรรมการ
ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช	กรรมการ
หลวงบูรณกรรมโกวิท	กรรมการ
หลวงรณสีหิวิชัย	กรรมการ
ม.ล. ปิ่น มาลากุล	กรรมการ
นายพุ่ม ธีวิจารณ์	กรรมการ
นายเอ็จ ณ ป้อมเพ็ชร	กรรมการ
ม.ล. โสภิต นพวงศ์	กรรมการ
นายสุชีพ ปุณฺณนุกาพ	กรรมการ
นางเนือง อัมสมมติ	กรรมการ

นอกจากนี้ยังได้มีคณะกรรมการดำเนินการก่อสร้างอีกคณะหนึ่งประกอบด้วยฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคดีสด ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

คณะกรรมการฝ่ายบรรพชิต

พระพร หมดมุณี	ประธานอนุกรรมการ
พระอาจารย์คุณาธาร	อนุกรรมการ
พระธีวสุทธิญาณ	อนุกรรมการ
พระมหาวิชัย ปุณฺณทราโม	เลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์

หลวงบูรณกรรมโกวิท	ประธานอนุกรรมการ
หลวงรณสิทธิพิชัย	อนุกรรมการ
หลวงบพมาลย์บริรักษ์	อนุกรรมการ
ม.ล.โสภิต นพวงศ์	อนุกรรมการ
นายเอ็จ ณ ป้อมเพ็ชร	เลขานุการ

คณะกรรมการและคณะกรรมการทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ได้ประชุมปรึกษาดำเนินการก่อสร้าง เช่น จัดทาสถานที่ก่อสร้าง ออกแบบสถานศึกษา สภากการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ฯ และได้กระทำพิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2498 ดังกล่าวแล้ว

การบริหารงานด้านอาคารสถานที่นั้น จะพบว่า การดำเนินงานต้องอาศัยทั้งฝ่ายบรรพชิต และฝ่ายคฤหัสถ์ร่วมกัน ฝ่ายคฤหัสถ์ช่วยดำเนินการด้านการออกแบบอาคารสถานที่ ซึ่งเป็นผู้อำนวยการด้านการออกแบบก่อสร้าง และช่วยเหลือจัดหางบประมาณการก่อสร้าง ส่วนฝ่ายบรรพชิตเป็นเจ้าของสถานที่ก่อสร้าง ให้ความเห็นชอบ และประสานงานให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

บทบาทที่มีต่อสังคมไทย สภากการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ฯ มีบทบาทต่อสังคมไทย ดังนี้

1. การผลิตบัณฑิต สภากการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ฯ ได้เปิดการศึกษาในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ เมื่อปี พ.ศ. 2489 และมีส่วนสำเร็จ ศาสตราจารย์บัณฑิต (ศ.บ.) รุ่นแรกเมื่อปี พ.ศ. 2495 ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7 จำนวนผู้สำเร็จการศึกษาระดับจิต พ.ศ. 2495 - 2504

รุ่นที่	ปี พ.ศ. ที่สำเร็จ ศ.บ.	จำนวน	หมายเหตุ
1	2495	8	ปี พ.ศ. 2496 ยังไม่มีผู้สำเร็จ ศ.บ.
2	2497	10	
3	2498	7	
4	2499	5	
5	2500	4	
6	2501	16	
7	2502	13	
8	2503	13	
9	2504	6	

ที่มา แผนกทะเบียนและสถิติ สภาการศึกษา

จากตารางที่ 7 จะพบว่า ในปี พ.ศ. 2501 มีผู้สำเร็จการศึกษาระดับจิตมากที่สุด จำนวน 16 รูป และในปี พ.ศ. 2500 มีผู้สำเร็จการศึกษาระดับจิตน้อยที่สุดเพียง 4 รูปเท่านั้น ทั้งนี้เป็นเพราะบางท่านที่กำลังศึกษาอยู่ เกิดความท้อแท้ใจ และกำลังสติปัญญาไม่มีพอ จึงเลิกการศึกษากลางคันหรือไม่ก็ลาสิกขาเลยก็มี

2. การวิจัยค้นคว้า การวิจัยในระหว่าง ปี พ.ศ. 2489 - 2504 ยังไม่มีปรากฏ มีแต่การค้นคว้าและแต่งตำราเรียน ในทันทีเกี่ยวกับจิตวิทยา ปรัชญา ตรรกวิทยา สังคมวิทยา ชีววิทยา วิทยาศาสตร์ คำนวณ ภาษาอังกฤษ และภาษาสันสกฤต (สันสกฤต) เช่น นวโกวาท ภาคภาษาอังกฤษ พร้อมทั้งคำบาลีที่พิมพ์ด้วยอักษรโรมัน, พุทธศาสนสุภาษิต ภาคภาษาอังกฤษพร้อมทั้งคำบาลี เล่ม 1-3, ตำราเรียนภาษาอังกฤษเล่ม 1-3, ตำราเรียนชีววิทยาคณิตศาสตร์, ประวัติพุทธศาสนาคณะหนึ่ง, พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักร ภาคภาษาไทย และภาคภาษาอังกฤษ, แบบเรียนไวยากรณ์อังกฤษ เล่ม 1-3, ไวยากรณ์สันสกฤต เล่ม 1 - 2, พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนาภาษาไทย-อังกฤษ, ประวัติการศึกษาของภิกษุไทยภาคภาษาอังกฤษ เป็นต้น ตำราเรียนและหนังสือประกอบการเรียนเหล่านี้ ผู้เรียบเรียงหรือผู้แต่ง ได้แก่ กรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย บาง คณะ อาจารย์ของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย บาง นักศึกษาที่สำเร็จศาสนศาสตร์ บัณฑิตบาง บุคคลภายนอกผู้มีความปรารถนาต่อสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย บาง ได้มอบลิขสิทธิ์ตำราเรียน และหนังสือประกอบการเรียนให้แก่สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยการที่ทางสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ต้องมีตำราเรียนเป็นภาษาอังกฤษ นั้น เพราะในการสอบไล่สำหรับนักศึกษาชั้นสุดท้าย ข้อสอบและคำตอบของทุกวิชาต้องเป็นภาษาอังกฤษ เว้นไว้แต่ที่จำเป็นต้องใช้ภาษาไทย เช่น แปลอังกฤษเป็นไทย (พระโสภณคณาภรณ์, สัมภาษณ์)

3. การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม มีดังนี้

ก. จัดทำนิตยสาร ธรรมจักร ต่อไปเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา และประชาสัมพันธ์ผลงานของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ให้พระภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไปได้ทราบโดยทั่วกัน

ข. สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ได้จัดนักศึกษารับบรรยายธรรมทางวิทยุ 1 ป.ณ. ในทุกวันพฤหัสบดีทุกเดือน ตั้งแต่กลางปี พ.ศ. 2490 จนถึงปัจจุบันนี้ และแสดงปาฐกถาธรรมที่กรมกอง องค์การ และสมาคมต่าง ๆ

ค. ไปเผยแพร่ศาสนธรรมในต่างจังหวัด และต่างประเทศในบางโอกาส

ง. ให้ความร่วมมือกับพุทธสมาคม ได้จัดอาจารย์ฝ่ายบรรพชิตไปสอนพระ
 สุตตันตปิฎกที่พุทธสมาคม

จ. จัดส่งพระนักศึกษาคณะสำเร็จศาสนศาสตร์บัณฑิตไปปฏิบัติศาสนกิจใน
 ต่างจังหวัด เช่น สอนพระปริยัติธรรมค่านักธรรมและบาลี สอนศีลธรรมประจำโรงเรียน
 ต่าง ๆ เป็นต้น

ฉ. จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ที่
 สภากาชาดศึกษาตามกฎราชวิทยาลัย ฯ เป็นที่ให้บริการทางวิชาการแก่นักพระพุทธศาสนา ทั้ง
 ภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษแก่นักเรียนนิสิตนักศึกษาผู้สนใจทั่วไป

4. การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ บทบาทคณะนี้ในระยะเริ่มดำเนินการ
 ในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ยังไม่เด่นชัด แต่อยู่ในลักษณะปลูกฝังศิลปวัฒนธรรมในการเรียน
 การสอนแต่ละรายวิชา ให้ผู้ศึกษานำไปใช้ และนำไปทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ ใน
 ชีวิตประจำวัน เช่น วิชาภาษาและวรรณคดีไทย, วิชาโบราณคดี และวิชาสังคมวิทยา
 เป็นต้น

ตอนที่ 2 มหาวิทยาลัยสงฆ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ (พ.ศ. 2490 - 2499)

พัฒนาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในระยะนี้ได้กล่าวถึงพัฒนาการ
 ด้านหลักสูตรและการสอน, การบริหารงานและบทบาทที่มีต่อสังคมไทย ตามลำดับดังนี้

หลักสูตรและการสอน ในระยะแรกเริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ดังนี้

1. โครงสร้างของหลักสูตรและวิชาที่เปิดสอน ในปี พ.ศ. 2490 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กำหนดหลักสูตรไว้ 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษาและระดับอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา มี 2 ชั้น ได้แก่ ชั้นอบรมพัฒนาความรู้ ใช้เวลาศึกษา 2 ปี และชั้นเตรียมอุดมศึกษาใช้เวลาศึกษา 2 ปี ในระดับอุดมศึกษาเรียกว่าพุทธศาสตรบัณฑิต ใช้เวลาศึกษา 4 ปี

ในชั้นอบรมพื้นฐานนั้นสำหรับผู้เป็นเปรียญธรรมแล้ว แต่วิทยฐานะนอกนั้น
ยังไม่บริบูรณ์หรือไม่มีเลย หรือมีอยู่บ้างแต่ยังไม่สอบเปรียญธรรมไม่ได้หากประสงค์จะเข้าศึกษา
ในมหาวิทยาลัยราชภัฏวิทยา ต้องเข้าศึกษาในชั้นอบรมพื้นฐานความรู้ก่อน จนกว่าจะมีพื้น
ความรู้สมบูรณ์ตามที่กำหนดและสอบได้แล้ววิชาที่เปิดสอนในชั้นอบรมพื้นฐานความรู้ ได้แก่

- (1) ภาษาอังกฤษ ตั้งแต่ประโยคเปรียญธรรม 3 (ป.ธ. 3)
- (2) นักธรรมชั้นตรีถึงชั้นเอก
- (3) ภาษาไทย
- (4) ภาษาอังกฤษ
- (5) ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์
- (6) วิทยาศาสตร์
- (7) คณิตศาสตร์
- (8) ศาสนพิธี

ในชั้นตรีเอกคุณศึกษา สำหรับผู้มีวิทยฐานะบริบูรณ์ตามที่กำหนดแล้วโดยมี
หลักฐานอันควร เชื่อใจมาแสดงหรือสอบคัดเลือกได้ และผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นอบรมพื้นฐานความรู้
แล้ว จะเข้าศึกษาในชั้นตรีเอกคุณศึกษา ได้ทั้งที่วิชาที่เปิดสอนในชั้นตรีเอกคุณศึกษา ได้แก่

- (1) ภาษาอังกฤษ ไม่ต่ำกว่าประโยคเปรียญธรรม 4 (ป.ธ. 4)
- (2) ภาษาไทย
- (3) ภาษาอังกฤษ (เทียบเท่า ตรีเอกคุณอักษรศาสตร์)
- (4) ภาษาฝรั่งเศสเบื้องต้น
- (5) ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์
- (6) วิทยาศาสตร์
- (7) คณิตศาสตร์
- (8) อณัมยวิทยา
- (9) ดัชนีธรรมเนียม
- (10) ศาสนพิธี

ในชั้นปริญญาตรี พุทธศาสนิกชน สำหรับพระภิกษุสามเณร เปรี๊ยะยที่เชื่อว่า
มีความรู้ ระดับเตรียมอุดมศึกษาแล้ว จะขอเข้าศึกษาในชั้นปริญญาตรี ได้ก็แค่ต้องสอบ
คัดเลือกตามหลักสูตรชั้นเตรียมอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ฯ นี้ได้จนเป็นที่
พอใจของคณะกรรมการแล้ว ส่วนผู้ที่สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรชั้นเตรียมอุดมศึกษาของ
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ฯ ย่อมมีสิทธิเข้าศึกษาในชั้นปริญญาตรีได้ทีเดียว ไม่ต้องสอบ
คัดเลือก วิชาที่เปิดสอนในชั้นปริญญาตรีตามหลักสูตรพุทธศาสนิกชน ได้แก่

- (1) ภาษาบาลีไม่ต่ำกว่าประโยคเปรี๊ยะยธรรม 6
- (2) ภาษาไทย
- (3) ภาษาอังกฤษ
- (4) ภาษาฝรั่งเศส
- (5) ภาษาสันสกฤต
- (6) ประวัติศาสตร์ไทยและสากล
- (7) การปกครองคณะสงฆ์
- (8) ประวัติศาสตร์
- (9) ประวัติการศึกษา
- (10) ความรู้ทั่วไปทางปรัชญา
- (11) สังคมวิทยา
- (12) จิตวิทยา
- (13) กฏหมาย
- (14) ความรู้ทั่วไปทางกฏหมาย
- (15) โบราณคดี
- (16) วิชาเทววิทยา

โดยเฉพาะโครงสร้างหลักสูตรระดับปริญญาตรีนี้ เน้นหนักทางด้านภาษาและ
สังคมศาสตร์ ไม่มีวิชาเอกวิชาโท

2. การรับสมัคร และการสอบคัดเลือกเข้าศึกษา

ในชั้นอนุบาลขั้นความรู้ รับพระภิกษุสามเณรที่สอบได้ตั้งแต่ประโยคเปรียญธรรม 4 (ป.ธ. 4) ขึ้นไป มีวัตถุประสงค์เพื่ออบรมพระภิกษุสามเณร เปรียญให้มีความรู้เท่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6) ตามหลักสูตรแผนการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2479 มีผู้เข้าศึกษาในปี พ.ศ. 2490, 2491 และ พ.ศ. 2492 จำนวน 156 รูป, 156 รูปและ 32 รูป ตามลำดับ ต่อมาในปี พ.ศ. 2493 ได้เปลี่ยนชื่อชั้นอนุบาลขั้นความรู้ เป็นชั้นบาลีอบรมศึกษา สติปัญญาศึกษาชั้นบาลีอบรมศึกษา ในปี พ.ศ. 2493 - 2499 จากสำนักทะเบียงและวัดฉลมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีดังนี้

พ.ศ. 2493	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	43 รูป
พ.ศ. 2494	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	45 รูป
พ.ศ. 2495	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	71 รูป
พ.ศ. 2496	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	90 รูป
พ.ศ. 2497	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	104 รูป
พ.ศ. 2498	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	99 รูป
พ.ศ. 2499	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	254 รูป

ในชั้นเตรียมอุดมศึกษา รับพระภิกษุสามเณร เปรียญ ที่สำเร็จชั้นอนุบาลขั้นความรู้ (บาลีอบรมศึกษา) ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือสอบได้ประโยคเปรียญธรรม 4 นักธรรมชั้นเอก และสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตามหลักสูตรแผนการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2479 หรือเทียบเท่า เริ่มรับพระภิกษุสามเณร เข้าศึกษาในปี พ.ศ. 2492 จำนวน 12 รูป มีวัตถุประสงค์เพื่อสอนให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้เทียบเท่าชั้นเตรียมอุดมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาในปี พ.ศ. 2493 ได้เปลี่ยนชื่อชั้นเตรียมอุดมศึกษา เป็นชั้นบาลีเตรียมอุดมศึกษา สติปัญญาศึกษาชั้นบาลีเตรียมอุดมศึกษาในปี พ.ศ. 2493 - 2499 จากสำนักทะเบียงและวัดฉลมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีดังนี้

พ.ศ. 2493	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	32 รูป
พ.ศ. 2494	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	17 รูป

พ.ศ. 2495	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	20 รูป
พ.ศ. 2496	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	21 รูป
พ.ศ. 2497	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	53 รูป
พ.ศ. 2498	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	64 รูป
พ.ศ. 2499	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	72 รูป

ในชั้นปริญญาตรีหรือเรียกชื่อใหม่ในปีพ.ศ. 2493 ว่า บาลีอุคมศึกษา จัดตั้งเป็นคณะพุทธศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2493 เป็นคณะแรกของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แต่เปิดการสอนได้เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2494 รับพระภิกษุสามเณร ผู้สำเร็จการศึกษาชั้น เตรียมอุคมศึกษาของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือพระภิกษุสามเณร ผู้สอบได้ประโยค เตรียมอุคมศึกษาหรือ เทียบ เทาและ เป็นผู้สอบได้ตั้งแต่ประโยคเปรียญธรรม 5 (ป.ธ. 5) ขึ้นไป แต่ต้องสอบคัดเลือกได้ถวาย สติปัญญาเข้าศึกษาชั้นบาลีอุคมศึกษาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2494-2499 จากสำนักทะเบียนและวัดผลของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฯ มีดังนี้

พ.ศ. 2494	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	16 รูป
พ.ศ. 2495	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	18 รูป
พ.ศ. 2496	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	25 รูป
พ.ศ. 2497	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	๕7 รูป
พ.ศ. 2498	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	32 รูป
พ.ศ. 2499	ผู้เข้าศึกษาจำนวน	43 รูป

ผู้เข้าศึกษาส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาเดิมมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และผู้เข้าศึกษาส่วนน้อยที่สุโขทัยมีภูมิลำเนาเดิมมาจากภาคเหนือ (พระมหาดวงค์จิตต์โสภโณ, สัมภาษณ์)

3. วิธีการเรียนการสอน กำหนดวันเรียน สัปดาห์หนึ่งเรียน 5 วัน วันหยุดคือ วันพระ และวันอาทิตย์ ได้กำหนดชั่วโมงเรียนชั้นอบรมที่เจ็ดามรฐ์ (บาลีอบรมศึกษา) และชั้น เตรียมอุคมศึกษา (บาลีเตรียมอุคมศึกษา) เรียนวันละ 5 ชั่วโมง ระหว่างเวลา 13.00 - 18.00 น. ส่วนคณะพุทธศาสตร์ เรียนวันละ 6 ชั่วโมง ระหว่างเวลา 13.00-19.00 น. (พระมหาดวงค์ จิตต์โสภโณ, สัมภาษณ์) ส่วนวิธีการสอนเน้นโดยทั่วไปจะใช้

แบบบรรยายเป็นหลัก ใช้แบบท่องจำก็มี ใช้แบบการอภิปราย ใช้แบบให้ผู้ศึกษาเขียนรายงาน ประกอบการ เรียนฝึกให้ผู้ศึกษาแสดงปาฐกถา และพูดในที่ชุมชนได้

ในระยะ เริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประสบปัญหาที่ค่านอาจารย์ผู้สอนเป็นอย่างมาก ต้องเชิญอาจารย์มาสอนในตอนกลางคืน จนต้อง จุดเทียนเรียนกัน ดังหลักฐานที่ จานงค์ ทองประเสริฐ (2517: 3-4) กล่าวไว้ใน เรื่องมหาจุฬาฯ ในอดีตว่า... ในสมัยนั้นพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณวีระ ธรรมมณี (บัดนี้ เป็นพระวิสุทธาธิบดี) วัดโครมไตร เป็นเลขาธิการ ข้าพเจ้าและเพื่อนนิสิตได้เคยไปกราบ เรียน ขอเงินเพื่อซื้อตะเกียง เจ้าพายุศักดิ์วงษ์หนึ่ง เพื่อจุดเทียนกัน ค่าน้ำมันเราจะออกเอง ท่านกลับบอกว่า เมื่อไม่มีไฟฟ้าก็อย่าเรียนและท่านเลยห้ามไม่ให้เรียนในตอนกลางคืน พวกเรา เห็นว่า ถ้าไม่เรียนตอนค่ำ ก็เกือบจะไม่ได้เรียนกัน เพราะกลางวันเกือบไม่มีครูอาจารย์เลย พวกเราจึงไม่ยอม และขอเรียนต่อไป โดยการจุดเทียนเรียนดังกล่าวนั้นแล้ว ...

จากข้อความที่ยกมาข้างต้นนี้ จะพบว่า ผู้เรียนหรือผู้ศึกษาในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในระยะแรกเริ่มนั้นต้องอาศัยขี้เทียน และวิธีอย่างแรงกล้า จึงจะศึกษาได้สำเร็จด้วยความ ตั้งใจจริงจัง

4. การประเมินผล ในระยะแรกเริ่มนี้ ทุกระดับชั้นการศึกษา จัดให้สอบได้ เมื่อสิ้นปีการศึกษา 1 ครั้ง เลขาธิการ เป็นผู้ออกคำสั่งกำหนดเวลาสอบและการสอบ การ ประเมินผลทุกระดับชั้น ใช้ระบบคะแนนคิดเป็นร้อยละ ในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา ผู้สอบได้ ได้ตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป ถือว่าสอบได้ ส่วนในระดับอุดมศึกษา ผู้สอบได้ได้ตั้งแต่ร้อยละ 60 ขึ้นไปถือว่าสอบได้ ทั้งนี้การประเมินผลคิดจากคะแนนรวมจากทุกวิชาในแต่ละชั้นนั้น ๆ แล้วจึงคำนวณเป็นร้อยละ

การบริหารงาน มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการบริหารงานดังนี้

1. การบริหารงานของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่สัมพันธ์กับหน่วยงาน ภายนอก ในระยะแรกตั้งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหน่วยงานเอกเทศ แต่อยู่ใน พระบรมราชูปถัมภ์ ดังคำกราบทูลสมเด็จพระสังฆราช เจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ของพระ พิมลธรรม (จานงค์ ทองประเสริฐ 2516: 11 - 12) ความตอนหนึ่งว่า "... ซึ่ง

สภาไคตราขึ้นไว้เป็นหลักปฏิบัติโดยเฉพาะ มิได้ขึ้นอยู่กับอำนาจหน้าที่ของอธิบดีสงฆ์วมหาธาตุ โดยลำพัง และมีไคขึ้นอยู่ในอาณัติขององค์การศึกษา คณะสงฆ์ ..."

2. การบริหารงานภายในของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในระยะแรกตั้งนี้ ตามระเบียบมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2490 ให้วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ จังหวัดพระนคร (ปัจจุบันกรุงเทพมหานคร) เป็นนิติบุคคลรับผิดชอบในนามของมหาวิทยาลัย ให้มีสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นผู้ควบคุมดูแลมหาวิทยาลัย มีอำนาจและหน้าที่ ดังนี้

- (1) ควบคุมการบริหารงานในมหาวิทยาลัยของกรรมสัมปาทิก และคณะกรรมการ แขนงต่าง ๆ เพื่อการนี้ให้มีอำนาจแต่งตั้งและถอดถอนด้วย
 - (2) ควบคุมงบประมาณประจำปีของมหาวิทยาลัย
 - (3) จัดหาทุนเพื่อหมุนเวียนใช้จ่ายประจำ หรือขยายกิจการของมหาวิทยาลัย
- ให้ทวีความก้าวหน้า

- (4) รักษาผลประโยชน์และทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย
- (5) ปกป้องความนิยมการศึกษา โฆษณากิจการของมหาวิทยาลัยและเผยแพร่พระพุทธานุภาพให้แพร่หลายในประชาชนทั่วไป
- (6) พิจารณาหาวิธีการอันจะยิ่งการศึกษาของมหาวิทยาลัยให้เจริญยิ่งขึ้น
- (7) จัดวางแนวการศึกษา หลักสูตร ระเบียบ และข้อบังคับอื่น ๆ ของมหาวิทยาลัย

(8) จัดสร้างตำราเพื่อใช้ศึกษา หรือประกอบการศึกษาในมหาวิทยาลัย หรือในโรงเรียนอื่นใด ที่มหาวิทยาลัยนี้รับรองวิทยฐานะ

อำนาจและหน้าที่ของสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ข้อ (3) ถึง (8) นั้นสภาฯ อาจมอบให้กรรมสัมปาทิกหรือแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นดำเนินการโดยเอกเทศก็ได้

สภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วยเจ้าอาวาส วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ จังหวัดพระนคร (ปัจจุบันกรุงเทพมหานคร) เป็นสภานายก อธิการบดี เป็นอุปนายก เลขาธิการมหาวิทยาลัยเป็นเลขาธิการสภา และมีสมาชิกอีก 2 ประเภท ได้แก่ สมาชิกโดยตำแหน่ง และสมาชิกโดยคุณวุฒิ

สมาชิกโดยตำแหน่ง ได้แก่ ผู้ซึ่งสภานายกแต่งตั้ง โดยมติของสภา
จำนวนแล้วแต่สภา จะกำหนด ให้สมาชิกประเภทนี้เป็นสมาชิกประจำ ในการแต่งตั้ง
ครั้งแรกก่อนมีสภา ให้สภานายกเป็นผู้พิจารณาเลือกและกำหนดจำนวนเอง ถ้าเป็น
การสมควร จะตั้งกรรมการขึ้นพิจารณากำหนดก็ได้

สมาชิกโดยคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้ที่สภานี้ พิจารณาแต่งตั้งจากบุคคล ผู้ทรงคุณวุฒิ
เป็นพิเศษในค่านวิชากร มีจำนวนไม่เกินกว่าจำนวนของสมาชิกโดยตำแหน่ง สมาชิกโดย
คุณวุฒินี้ดำรงอยู่ในตำแหน่งมีกำหนด 4 ปี เว้นแต่จะได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งนั้นต่อไป
อีกคราวละ 4 ปี

โดยปกติให้สภา ประชุมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ให้สภานายกกำหนดนัด
วันประชุม เมื่อสภานายกเห็นความจำเป็นหรือสมาชิกมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามร้องขอ
จะเปิดประชุมเป็นพิเศษมากกว่าหนึ่งครั้งก็ได้ในการประชุม ต้องมีสมาชิกมาประชุมถึงหนึ่ง
ของจำนวนทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุม ให้สภานายกเป็นประธานในที่ประชุม ถ้าสภานายกไม่
สามารถประชุมได้ ให้อุปนายกทำการแทน ถ้าอุปนายกไม่สามารถทำได้ให้สมาชิกเลือกตั้ง
กันเองขึ้น เป็นประธานชั่วคราวเฉพาะการประชุมคราวนั้น ระเบียบการประชุม ถ้าไม่มี
กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ให้ถือเสียงข้างมากในที่ประชุมเป็นประมาณ ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน
ให้ประธานเป็นผู้ออกเสียงชี้ขาด

การปฏิบัติงานของสภา ก่อ การออกระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งและประกาศ
ใด ๆ ในนามของสภา ก่อ เมื่อสภานายกลงชื่อแล้ว เป็นอันใช้ได้ สภานายกต้องเป็นผู้แทน
ของสภา ในกิจการทั่วไป ถ้ามีความจำเป็นสภานายกจะมอบหมายธุระการในหน้าที่ส่วนใด
ส่วนหนึ่งให้อุปนายกทำแทนก็ได้ กิจการใด ๆ ที่มหาวิทยาลัยนี้ควรจัดทำ แต่มีใครระบุไว้ใน
ระเบียบว่า เป็นหน้าที่ของใคร โดยเฉพาะให้สภานายกเป็นผู้จัดการ หรือมอบหมายกิจการนั้น ๆ
แก่ผู้ที่สมควรได้ในนามของสภา ฯ

หัวหน้าผู้บริหารงานของ มหาวิทยาลัยสงขลราชวิทยาลัย มีคำขวัญตำแหน่งดังนี้

อธิการบดี

เลขาธิการมหาวิทยาลัย

คณบดี

เลขาธิการ คณบดี

ให้สภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิจารณาแต่งตั้งอธิการบดีท่านหนึ่งจาก
ผู้มีคุณวุฒิ ดังต่อไปนี้

- (1) ใ้ปริญญไม่ต่ำกว่าปริญญา เอกของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฯ
หรือมหาวิทยาลัยอื่น ซึ่งมีประ เภทวิชา เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา หรือ
- (2) เป็นเปรียญเอกใ้ทำการสอนวิชาในมหาวิทยาลัย หรือสำนักเรียน
ที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ นี้รับรองวิทยฐานะมาไม่ต่ำกว่า 5 ปี
ถ้าตำแหน่งอธิการบดีว่างลง และยังมีใ้มีการแต่งตั้ง ใ้เลขาธิการมหา
วิทยาลัยรักษากร ไปก่อน จนกว่าจะมีการพิจารณาแต่งตั้งใ้ใหม่
อธิการบดีมีอำนาจ และหน้าที่ ดังนี้
- (1) เป็นประมุขผู้ควบคุมดูแลการศึกษา ใ้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับ
ต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย
- (2) รักษาทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย
- (3) รับปรึกษาใ้ความเห็นแก่คณะใ้
- (4) เป็นผู้แทนของมหาวิทยาลัยในกิจการทุกประ เภท
- (5) รักษาวินัยของมหาวิทยาลัย
- (6) แต่งตั้งถอดถอนและ เลื่อนชั้น เจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยใ้ตามระเบียบ

ใ้ให้อธิการบดีคัดเลือกสมาชิกสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้มีคุณวุฒิ (ดัง
ระบุไว้ในข้อ 18 ตามระเบียบมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2490) อย่างน้อย
2 ท่าน แล้วเสนอใ้สภาฯ พิจารณาแต่งตั้ง เป็นเลขาธิการมหาวิทยาลัยท่านหนึ่ง ถ้าเป็นการ
สมควรจะใ้ใ้ผู้ช่วยเลขาธิการมหาวิทยาลัยอีก ตำแหน่งหนึ่งก็ได้ ใ้ให้อธิการบดีพิจารณาเลือก
ผู้ใ้สมควร แล้วแต่งตั้งใ้ให้ดำรงตำแหน่งนั้นได้ไม่เกิน 2 ท่าน เมื่อตำแหน่ง เลขาธิการมหา
วิทยาลัยว่างลง และยังมีใ้มีการแต่งตั้ง ถ้ามีผู้ช่วยเลขาธิการอยู่ ก็ใ้ผู้ช่วยนั้นรักษากร
ถ้าไม่มี ใ้ให้อธิการบดีสั่ง เจ้าหน้าที่ผู้มีคุณวุฒิสมควร แก่ตำแหน่งรักษากรจนกว่าจะมีการแต่งตั้ง
เลขาธิการมหาวิทยาลัย มีหน้าที่ เป็นผู้ช่วยอธิการบดีควบคุมงานธุรการของ
มหาวิทยาลัยใ้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับ กับควบคุมทะเบียนสถิติ และบัญชีของมหาวิทยาลัย
ทั้งหมด

ในคณะหนึ่ง ๆ ให้คณะกรรมการประจำคณะ ประกอบด้วย

- (1) คณบดี
- (2) ผู้สอนในคณะนั้น
- (3) เลขานุการ คณบดี

ให้คณบดีเป็นประธาน และเลขานุการ คณบดี เป็นเลขานุการ คณะกรรมการ ประจำคณะนั้น ๆ โดยตำแหน่ง

การประชุมคณะกรรมการประจำคณะให้เืองอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง วัน ประชุมให้คณบดีเป็นผู้กำหนด ถ้ากรรมการร้องขอ และหรือคณบดีเห็น เป็นการสมควรจะ กำหนดให้ประชุมกันเป็นพิเศษบางครั้งก็ใ้กองค้ประชุม การตั้งประธานชั่วคราว และระเบียบ การประชุมให้ใ้ทำตามที่กำหนดไว้

คณบดี มีหน้าที่ดังนี้

- (1) ความคุมงานธุรการของคณะ
- (2) ปฏิบัติการตามมติระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยเพื่อ ให้การสอนการอบรม และหลักสูตรดำเนินไปโดยเรียบร้อย
- (3) รายงานใ้อธิการบดีทราบกิจการต่าง ๆ ในคณะของตน
- (4) รักษาวินัยภายในคณะ
- (5) เป็นผู้แทนของคณะในที่ทั่วไป
- (6) กิจการอื่นใดภายในคณะอันมิใคร่ระบุไว้ในระเบียบนี้ ให้เป็นหน้าที่ของ คณบดีพิจารณาจัดทำใ้โดยสมควร

คณบดีมีเลขานุการหนึ่งท่าน เป็นผู้ช่วยฝ่ายธุรการ ถ้าจำเป็นจะใ้มีผู้ช่วย เลขานุการอีกท่านหนึ่งก็ใ้ได้ และมีหน้าที่ปฏิบัติงานใ้ตามสมควรผู้ที่จะ เป็นเลขานุการ คณบดี ก็ใ้ ผู้ช่วยเลขานุการ คณบดีก็ใ้ ให้คณบดีพิจารณาเลือกผู้สมควร แล้วเสนออธิการบดีแต่งตั้ง

การบริหารงานภายในของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ พบว่า ระเบียบเริ่ม ดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ซึ่งขึ้นอยู่กับ เลขาธิการมหาวิทยาลัยเป็นสำคัญ มีอำนาจหน้าที่ และบทบาทในการดำเนินงานของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ก็เพราะความสามารถที่ค้ของ เลขาธิการมหาวิทยาลัย

3. การบริหารงานคณาจารย์ เมื่อมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ก่อตั้งขึ้น งานในรูปมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในปี พ.ศ. 2490 นั้น การบริหารงานคณาจารย์ได้แบ่งเป็น ฝ่ายบริหารงาน และฝ่ายอาจารย์ผู้สอน บุคลากรฝ่ายบริหารงานจะเป็นบรรพชิต ส่วน บุคลากรฝ่ายอาจารย์ผู้สอนเป็นทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เพศชาย ไม่มีเพศหญิง เพราะยังไม่มี ความจำเป็นที่จะใช้อาจารย์ผู้สอนเพศหญิง (พระราชวรมนี, สัมภาษณ์)

บุคลากรฝ่ายบริหารงานที่สำคัญตั้งแต่ พ.ศ. 2490-2499 ได้แก่ ตำแหน่ง สภานายก อธิการบดี และเลขาธิการ ที่ควรทราบมีดังนี้

ตำแหน่งสภานายก

- (1) พระพิมลธรรม (ชอຍ ฐานุตตเถร ป.ช.6) เป็นสภานายกรูปแรก พ.ศ. 2490 - 2491
- (2) พระพิมลธรรม (อาจ อาสภเถร ป.ช.8) เป็นสภานายกรูปที่สอง พ.ศ. 2491 - 2499

ตำแหน่งอธิการบดี

- (1) สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ครั้งเป็นพระปริยัติโกศล : พัน สุทินุโธโร เป็นอธิการบดีรูปแรก พ.ศ. 2490 - 2492
- (2) สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ครั้งเป็นพระเทพเมธี : ธีร ปุณฺณโก ป.ช.9) เป็นอธิการบดีรูปที่สอง พ.ศ. 2492 - 2496
- (3) พระธรรมวรนายก (ครั้งเป็นพระทักษิณวรนายก : สมบูรณ์ จันทโก ป.ช.6) เป็นอธิการบดีรูปที่สาม พ.ศ. 2496-ปัจจุบัน

ตำแหน่งเลขาธิการ

- (1) พระวิเชียรโมลี (วิเชียร วิฑูโร ป.ช.9) เป็นเลขาธิการรูปแรก พ.ศ. 2490 - 2492
- (2) พระวิสุทธาธิบดี (ครั้งเป็นพระวีรธรรมมุนี : ไสว จิตวิโร ป.ช. 7) เป็นเลขาธิการรูปที่สอง พ.ศ. 2492 - 2496
- (3) พระธรรมมหาวีรานุวัตร (ครั้งเป็นพระศรีสุธรรมมุนี : บุญเลิศ ทศตสุทธิ

ป.ร. 8) เป็นเลขาธิการรูปที่สาม พ.ศ.

2496 - 2498

(4) พระมหากษัตริย์สุโขทัย ป.ร. 9, พ.ร.บ. เป็นเลขาธิการรูปที่สี่

พ.ศ. 2489 - 2499

เลขาธิการรูปแรกและรูปที่สี่ ภายหลังได้ลาศึกษา

ส่วนบุคลากรฝ่ายอำนวยการผู้สอนนั้น อาจารย์ประจำ เป็นพระภิกษุและอาจารย์

พิเศษจะเป็นคฤหัสถ์เพศชาย ไม่มีเพศหญิง (พระมหาดวงค์ จิตตโสภโณ, สัมภาษณ์)

4. การบริหารงานค่านงงบประมาณ ตามระเบียบมหาดูแลกองพระราชวิทยาลัย
พุทธศักราช พ.ศ. 2490 ข้อ 7 กล่าวไว้ว่า ทุนของมหาวิทยาลัยนี้ อาจได้มาจาก

(1) เงินพระบรมราชูปถัมภ์

(2) เงินอุปถัมภ์ของประชาชน และ

(3) ผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่มีผู้อุทิศ หรือที่มหาวิทยาลัยจัดหาโดยชอบธรรม
ระบบทุนและทรัพย์สินพร้อมด้วยวิธีจัด วิชาควบคุมรักษา ใ้มหาวิทยาลัยวาง

ระเบียบปฏิบัติไว้

การบริหารงานค่านงงบประมาณนี้ มีสมเด็จพระมหาดูแลกองพระราชวิทยาลัยเป็นผู้
ควบคุมงบประมาณประจำปีของมหาวิทยาลัย, จัดหาทุนเพื่อทุนเวียนใช้จ่ายประจำ และรักษา
ทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย

ในระยะที่มหาดูแลกองพระราชวิทยาลัย เริ่มดำเนินงานในฐานะมหาวิทยาลัย
สงฆ์ ในปี พ.ศ. 2490-2492 มีงบประมาณที่ไม่แน่นอน แต่ได้ลาภเงินอุดหนุนจากรัฐบาล
ผ่านกรมการศาสนา ปีละ 60,000 บาท ในปี พ.ศ. 2493 - 2499 รัฐบาลเพิ่มเงิน
อุดหนุนให้อีกปีละ 20,000 บาท รวมเป็นปีละ 80,000 บาท แต่เงินงบประมาณดังกล่าว
ข้างต้นในแต่ละปี ไม่พอแก่การใช้จ่าย ต้องอาศัยเงินบริจาคจากประชาชน มาช่วยอุดหนุน
จึงทำให้การดำเนินงานของมหาดูแลกองพระราชวิทยาลัย สืบต่อมาได้ แม้จะไม่สะดวก
สบายนัก (พระราชวรภู่, สัมภาษณ์)

งบประมาณของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ๑ ใช้จ่ายเงินไปในประเภท
เงินเดือน เงินค่าสอนรายชั่วโมง เงินวิทยภัต ค่าครุภัณฑ์ ค่าอุปกรณ์การสอน ค่าซ่อมแซม
ครุภัณฑ์และอื่น ๆ

เมื่อพิจารณาจากงบประมาณรายจ่าย ในปี พ.ศ. 2490, 2491, 2492 และ
2493 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์แล้ว จะพบว่า ค่าใช้จ่ายรายหัวต่อปีของผู้ศึกษา
ซึ่งเป็นพระภิกษุสามเณร ในปี พ.ศ. 2490, 2491, 2492 และ 2493 โดยเฉลี่ยแล้ว
ประมาณ 384.62 บาท, 384.62 บาท, 1363.64 บาท และ 640.00 บาท ตามลำดับ

5. การบริหารงานคณาจารย์ สถานที่ แม้วาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวไ้ทรงมีพระราชโองานไว้อย่างแรงกล้า และทรงเริ่มงานก่อสร้างอาคาร "มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย" ในสมัยของพระองค์ เมื่อปี พ.ศ. 2439 ซึ่งใกล้จะสำเร็จอยู่แล้วก็ตาม พระองค์เสด็จสวรรคตเสียก่อน อาคาร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้สร้าง
สำเร็จในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วแทนที่จะใช้ เป็นอาคาร เรียนของ
พระภิกษุสามเณร ตามพระราชปรารภในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ได้
เปลี่ยนแปลงมา เป็นอาคาร "หอสมุดสำหรับพระนคร" ด้วยเหตุนี้ ในระยะ เริ่มดำเนินการ
ในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงต้องอาศัยอาคาร เรียนของมหา
วิทยาลัย เป็นที่ศึกษาอยู่หลายปี จนมีมติจบการศึกษาระดับปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิตรุ่นแรก
6 รูปแล้ว มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยก็ยังไม่มียาคาร เรียน เป็นของตนเอง ได้อาศัยความ
สามารถของสถานายก อธิการบดีและกรรมการสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในสมัยนั้น
ในที่สุดรัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีก็ได้อนุมัติเงินจำนวนหนึ่ง
สำหรับสร้างอาคาร เรียนมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยขึ้น ณ สถานที่ที่ตั้งในปัจจุบันนี้ ก่อนที่จะ
สร้างอาคาร เรียนมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยขึ้นนั้น สถานที่ที่ตั้งนี้เป็นสนามหญ้า มีทอระฆังใหญ่
อยู่กั้นทิศตะวันออก และกั้นทิศตะวันตกก็มีสระน้ำคอนกรีตรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีเก้าอี้ในพระ
ที่นั่งมากมาย สระน้ำนี้มีชื่อว่า สระเทพนิมิต (พระบาทสมเด็จพระ จิตฺตโสภโณ, สัมภามณ) และมี
ถนนตัดกลางสนามตรงไปเข้าคณะ 1 สองข้างทางมีพุ่มเข็มเป็นระยะ ๆ ท้ายคานคณะสลักเดิม
ก็มีกำแพงติดต่อกันจากทางคานโรงครัวไปจนถึงหัวมุมหน้าวิหาร ครบพระอุโบสถ และหักตรงไป

ทางด้านหลังอาคารธรรมวิชัย จนบรรจบกำแพงที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน มีประตูเข้าคณะสลัก
 อยู่ทางด้านข้างหน้าหอสมุดกลางในปัจจุบัน หน้าหอสมุดกลางตอนนั้นเป็นสนามหญ้าเขียวชอุ่ม
 อยู่เสมอกอนที่จะสร้างอาคารเรียนนั้นขึ้นมา ต้องรื้อหอระฆัง และถมสระน้ำที่พยุภินา เมื่อถม
 และปราบที่ได้เรียบร้อยแล้ว ได้กำหนดพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารเรียนมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 หลังใหม่ขึ้น ในวันอังคารที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2498 เวลา 16.09 น. สมเด็จพระสังฆราช
 เจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เสด็จมาเป็นประธานทรงวางศิลาฤกษ์ อาคารเรียนนี้เป็นตึกสามชั้น
 ยาว 80 เมตร กว้าง 10 เมตร คาดคะเนไว้ว่าจะให้เป็นห้องเรียน 32 ห้อง ห้อง
 ธุรการของเจ้าหน้าที่ 6 ห้อง ห้องโถงชั้นบนเป็นห้องสมุด 1 ห้อง ห้องโถงชั้นสอง
 เป็นห้องประชุม 1 ห้อง ห้องโถงชั้นล่างเป็นห้องรับแขก 1 ห้อง กระจาคาไว้
 ประมาณ 5 ล้านบาท บริษัทสง่าพานิช จำกัด ซึ่งมีนายสง่า วรรณดิษฐ์ เป็นเจ้าของ
 และผู้รับเหมาก่อสร้าง ในเรื่องการสร้างอาคารเรียนดังกล่าวนี้ ขุนวิทย์วุฒิ (มหาจุฬา-
 ลงกรณราชวิทยาลัย 2522: 174-175) ได้กล่าวไว้ว่า . . . ในเรื่องสถานการณ์การศึกษา
 ที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ ท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม ทราบว่าข้าพเจ้าเป็นครูคนเฒ่า ศรียานนท์
 ท่านจึงปรารถนอยากไห้ข้าพเจ้าไปติดต่อขอให้อุทิศเงินสร้างอาคารเรียน ข้าพเจ้าจึงได้ไป
 ติดต่อ คุณเฒ่า ศรียานนท์ และปรารถนกับคุณเฒ่าว่า การที่คุณเฒ่าบูรณะวัดอินทร์ นั้นเป็น
 งานแคบ ๆ ถ้าใ้คุณเฒ่าเงินสร้างสถานศึกษามหาวิทยาลัยที่วัดมหาธาตุ ชื่อเสียงจะแผ่กระจาย
 กว้างขวางทั่วสังฆมณฑลมหานิกาย คุณเฒ่า ทอบว่า เงินบูรณะวัดอินทร์ อเมริกันเขา
 ให้จากงบประมาณจิตวิทยา ในที่สุดเมื่อเป็นที่ตกลงแล้ว คุณเฒ่า ขอให้เจ้าคุณพระพิมล
 ธรรม ทำหนังสือขอเป็นทางการส่งไปยังคุณเฒ่า ข้าพเจ้าจึงเรียนเจ้าคุณศรีธรรมมุนี
 คณะ 7 ซึ่งเวลานั้นเป็นผู้กำกับกรมมหาวิทยาลัยนี้ให้ทำหนังสือเสนอไห้ท่านเจ้าคุณพระพิมล
 ธรรม ลงนาม แล้วข้าพเจ้าได้นำไปเสนอคุณเฒ่า ที่บ้านในซอยเทเวศร์ ตอนกลางคืน
 วันหนึ่งซึ่งการเข้าพบไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ (ตนเองมักจะอยู่ที่เจ้าคุณศรีธรรมมุนี) ซึ่งขณะนั้นได้
 เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระธรรมมหาวิธานวัตร ทราบว่าคุณเฒ่าได้ตกลงว่าจะอุทิศเงินก่อสร้างตัว
 อาคาร 5 ล้านบาท อุปกรณ์และครุภัณฑ์ต่าง ๆ ทางหากแต่กำชับไม่ให้เปิดเผยเงินที่คุณเฒ่าจะอุทิศ
 นั้น ไม่ทราบว่าเงินที่ได้มาจากไหน คุณเฒ่าไม่ใ้จายเป็นค้ำเงิน ทราบว่าได้ใ้คุณสง่า วรรณดิษฐ์

ผู้รับ เหมามาทำการก่อสร้างโดยมีสถาปัตย์ กรมตำรวจ เป็นผู้เขียนแบบผังและควบคุมงานก่อสร้าง เมื่อทำการก่อสร้างรากฐานเสร็จ คุณเผ่าก็ต้องถูกบังคับให้ไปอยู่ในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เป็นเหตุให้ไม่ได้รับเงินอุทิศจากคุณเผ่าตามจำนวนที่คุณเผ่าตั้งใจจะให้ ต่อมาเมื่อคุณเผ่าท เปี่ยมพงศ์สานต์ ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการคลัง ได้จ่ายเงิน ก.ศ.ส. ให้ทำการก่อสร้างเพิ่มเติมจนแล้วเสร็จ พอหาดีเสร็จท่านเจ้าคุณ พระพิมลธรรมก็ถูกจับโดยถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ขณะที่ท่านกำลังควบคุมการทำดีท่านถามข้าพเจ้าว่า ท่านขุนรู้ไหมว่าสิ่งที่ท่านนี้ อาตมาเอาตัวอย่างมาจากไหน? ข้าพเจ้าตอบว่า เอาตัวอย่างมาจากโรงเรียนนักธรรมวัดคอนงคาราม ท่านตอบว่าถูกต้อง ท่านเลยขอเขียนหนังสือทฤษฎีสิ่งที่ข้าพเจ้าถืออยู่ในมือพอดี ตำราเล่มนั้นเลยถูกตำรวจรับเอาไปพร้อมกับหนังสืออื่น ๆ ของท่าน เจ้าคุณพระพิมลธรรมและของพระมหามณีสฯ เมื่อถูกตำรวจมาจับกุมตัว... ผู้วิจัยได้นำถ้อยคำของขุนวิทย์ (นาม จัยรัตน์) มาแสดงไว้ ณ ที่นี้ เพื่อให้ทราบว่าการบริหารงานค่านาคารสถานที่ที่มีปัญหาอุปสรรคมาก แต่ก็สามารถผ่านพ้นอุปสรรคไปได้ด้วยความเป็นธรรม

บทบาทที่มีต่อสังคมไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในยุคเริ่มดำเนินการในรูปแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์ (พ.ศ. 2490 - 2499) มีบทบาทที่สำคัญต่อสังคมไทย ดังนี้

1. การผลิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เปิดสอนระดับปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) ในปี พ.ศ. 2494 มีผู้สำเร็จพุทธศาสตรบัณฑิต ดังนี้

ศูนย์วิทยพัชรพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 8 จำนวนผู้สำเร็จพุทธศาสนบัณฑิต พ.ศ. 2498 - 2499

รุ่นที่	ปี พ.ศ. ที่สำเร็จ พธ.บ.	จำนวน	หมายเหตุ
1	2498	6	ปีการศึกษา 2497
2	2499	4	

ที่มา สำนักทะเบียนและวัดผลมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

จากตารางที่ 8 ปรากฏว่า มีผู้สำเร็จพุทธศาสนบัณฑิตในแต่ละปีไม่มากนัก โดยเฉพาะผู้สำเร็จพุทธศาสนบัณฑิตรุ่นแรกใน ปี พ.ศ. 2498 เพียง 6 รูปเท่านั้น การที่ผู้สำเร็จการศึกษาในแต่ละปีไม่มากเท่าที่ควรนั้น ผู้วิจัยพบว่า เกิดจากนักศึกษาขาดกำลังใจและกำลังสติปัญญา ด้วยเหตุที่รัฐบาลไทยยังไม่รับรองวิทยฐานะของมหาวิทยาลัยวงษ์ ทำให้ผู้ศึกษาขาดกำลังใจ ขาดความคาดหวังในอนาคตที่มั่นคง บางท่านมีกำลังสติปัญญาและความอดสาหัสไม่พอเพียง จึงเลิกศึกษากลางคันไปเสียก็มี

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. การวิจัยค้นคว้า การวิจัยในระหว่างปี พ.ศ. 2490 - 2499 ยังไม่มีผลงานปรากฏ มีแต่การค้นคว้าแต่งตำราเรียนบ้าง เช่น ตำราปัจจัยกษัตริ์ เล่ม 1-3

3. การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม บทบาทกันนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ ได้ดำเนินงานบริการทางวิชาการแก่สังคมไทย ต่อไปนี้

ก. จัดทำนิตยสารพุทธจักร เพื่อเผยแผ่ความรู้ทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา และประชาสัมพันธ์ ผลงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ ให้พระภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไปได้ทราบอย่างสม่ำเสมอ

ข. ไปเผยแผ่ศาสนธรรม ในต่างจังหวัดและต่างประเทศเป็นครั้งคราว

ค. จัดส่งพระนิสิตของมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ ที่สำเร็จพุทธศาสตรบัณฑิตไปปฏิบัติงานในต่างจังหวัด เช่น สอนพระปริยัติธรรมค่านักธรรม และบาลี สอนจริยธรรมตามโรงเรียนต่าง ๆ และพัฒนาชนบท เป็นต้น

ง. ได้จัดพระนิสิตไปบรรยายธรรม หรือแสดงปาฐกถาธรรมตามกรมกององค์กร และสมาคมต่าง ๆ ที่อาราธนา

จ. งานอื่น ๆ ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์สามารถสนองตอบได้

4. การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ บทบาทในขั้นนี้ที่สำคัญได้แก่ การรักษาพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติไทย ให้ยืนยงคงอยู่คู่ชาติไทย การที่มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ จัดสอนวิชาทางธรรมควบคู่กับวิชาทางโลกด้วยนั้น ทำให้พระภิกษุสามเณร ผู้สืบศาสนาพุทธ มีความรู้ความสามารถเท่าทันต่อเหตุการณ์ของโลกปัจจุบัน เป็นปฐนีมนุษยคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอ

ตอนที่ 3 สรุปและวิเคราะห์

ก. ยุคเริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ของสภาการศึกษาตามมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2489 - 2504 ในบทที่ 2 ยุคพระปริยัติธรรมได้กล่าวถึงมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าได้เปิดดำเนินงานมาตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2436 (ร.ศ. 112) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสถาปนาขึ้นให้เป็นที่เล่าเรียนพระไตรปิฎก

และวิชาชั้นสูงของคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ครั้นถึงวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2488 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ได้มีพระบัญชาตั้งสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ขึ้น เพื่อจัดการศึกษาในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์อย่างแท้จริง ให้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรไม่จำกัดนิกาย และได้เปิดการสอนในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2489 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ วิชาที่เปิดสอนมีวิชาบังคับและวิชาประกอบ นักศึกษาที่เข้าศึกษารุ่นแรกมี 35 รูป การบริหารงานในระยะเริ่มแรกนี้ ได้ตั้งคณะกรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย มีทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ เพื่อบริหารงานของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มีมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นกำลัง ให้ทุนอุดหนุนสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อเงินอุดหนุนจากรัฐบาลไทยที่ได้ออกมาไม่พอเพียง

ผู้วิจัยจะนำเสนอประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการบุกเบิกดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย มาวิเคราะห์ดังนี้

ประการแรก มูลเหตุในการตั้งสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งแรกในประเทศไทยนั้น ผู้วิจัยขอน้อมเกล้าฯ รำลึกถึงพระกรุณาธิคุณในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ที่ทรงวางแนวทางการศึกษาทั้งของพระภิกษุสามเณร และของคฤหัสถ์ทั่วไปไว้อย่างกว้างขวางและก้าวหน้ามาก ผู้วิจัยพบว่าวัตถุประสงค์ 3 ประการในการจัดตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัย ในระยะแรกนั้นคือ เพื่อเป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม ของพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย, เพื่อเป็นสถานศึกษาวิชาซึ่ง เป็นของชาติภูมิและต่างประเทศ แห่งกุลบุตร และ เพื่อเป็นสถานที่จัดการสั่งสอนพระพุทธศาสนา จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้จะพบว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงจัดการศึกษา เฉพาะวิชาซึ่ง เป็นของชาติภูมิแล้ว แต่ยังมีได้ทรงจัดการศึกษาให้กว้างขวางออกไปถึงวิชาอัน เป็นของต่างประเทศ ก็มาสิ้นพระชนม์ไปเสียก่อน ดังที่กล่าวมานี้เป็นมูลเหตุในการจัดตั้งสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ฉะนั้นเพื่อให้วัตถุประสงค์ของมหามกุฏราชวิทยาลัยที่จะพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ให้เจริญก้าวหน้า ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงเริ่มไว้แล้วนั้น ให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์เต็มตามพระประสงค์ คณะกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย

มีสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ทรงเป็นนายกรรมการ ใต้ทรงปรึกษาหารือ
กับคณะกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัยทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ แล้วทรงมีพระบัญชาจัดตั้ง
สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยมีวัตถุประสงค์ 7 ประการ
(มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ 251: 225) คือ

1. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม
2. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิชาทั้งของชาติทั้งของต่างชาติ
3. เพื่อให้เป็นสถานเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและนอกประเทศ
4. เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ และความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์
แก่ประชาชน ได้ดียิ่งขึ้น
5. เพื่อให้พระภิกษุสามเณร มีความรู้ และความสามารถในการค้นคว้าโต้ตอบ
หรืออภิปรายธรรม ใค้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ
6. เพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนา
และเป็นศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย
7. เพื่อความเจริญก้าวหน้า และคงอยู่ตลอดกาลนานของพระพุทธศาสนา
จากวัตถุประสงค์ 7 ประการ ที่คณะกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ตั้งใหม่
เมื่อดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ จะพบว่า
วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 เป็นภารกิจของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ
ด้านการสอน หรือการผลิตบัณฑิต
วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 และ 4 เป็นภารกิจด้านการให้บริการทางวิชาการ แก่สังคม
วัตถุประสงค์ข้อที่ 5 เป็นภารกิจด้านการวิจัยค้นคว้า
วัตถุประสงค์ข้อที่ 6 และ 7 เป็นภารกิจด้านการทำนุบำรุงจิตปวงชนธรรมของชาติ
แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า การจัดตั้งสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ นี้เป็นเพียง
พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เท่านั้น ไม่มีผู้รับผิดชอบพระบัญชา จาก
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ หรือจากฝ่ายรัฐบาลไทยเลย ประเด็นนี้เป็นการจัดตั้งขึ้น
เองอย่าง เอกเทศ นอกจากนั้นแม้คณะสงฆ์เองก็ยังไม่นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะสงฆ์ แต่
คณะสงฆ์เพียงจะรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะสงฆ์ เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2512

ประการที่สอง ในด้านหลักสูตรและการสอน ตามระเบียบสภาการศึกษา
 มกุฎราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2489 ได้กำหนดการ เปิดสอนตั้งแต่นั้นปริญญาตรี ศาสตราจารย์
 บัณฑิต (ศ.บ.) มีหลักสูตร 4 ปี ชั้นปริญญาโท ศาสตราจารย์บัณฑิต (ศ.ม.) มีหลักสูตร
 3 ปี และชั้นปริญญาเอก ศาสตราจารย์บัณฑิต (ศ.ค.) แต่ในปี พ.ศ. 2489 ในระยะ
 แรกตั้งนี้ได้เปิดสอน ชั้นปริญญาตรี ศาสตราจารย์บัณฑิตปีที่ 1 เพียงชั้นเดียวมีนักศึกษา 35 รูป
 เท่านั้น ชั้นปริญญาโทและเอกยังไม่เปิดสอน ต่อมาในปี พ.ศ. 2490 ได้เปิดสอนชั้น เตรี
 ศาสตราจารย์ ปีที่ 1 พ.ศ. 2491 เปิดสอนชั้น เตรี ศาสตราจารย์ ปีที่ 2 ในปี พ.ศ. 2493
 ได้เปิดชั้นมด (ต่อมา เรียกว่าชั้นสำรองหรือชั้นบูรพศึกษา) ผู้วิจัยได้พบว่า นักศึกษารุ่นที่ 1
 ศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรี เพียง 4 ปี แต่สภาการศึกษา มกุฎราชวิทยาลัย ได้ขยายเวลา
 สอนอีก 1 ปี ถึงปีที่ 5 จึงจัดการสอนรุ่นสุดท้าย เมื่อสอบเสร็จแล้วยัง เปิดสอบยอมรับพิเศษอีกกับ
 ได้จัดให้นักศึกษา ผู้สำเร็จการศึกษาดังกล่าว รับหน้าที่เป็นอาจารย์สอนวิชาต่าง ๆ ในสภา
 การศึกษา มกุฎราชวิทยาลัย รวมทั้งค้นคว้าอีก 1 ปี รวมเป็น 6 ปี ในปีนี้ (พ.ศ. 2495)
 จึงมีพิธีประสาทปริญญา นักศึกษารุ่นที่ 2-4 ใช้เวลาศึกษา 6 ปี กับอบรมพิเศษและค้นคว้าอีก
 1 ปี รวมใช้เวลาศึกษา เป็น 7 ปี นักศึกษาตั้งแต่รุ่นที่ 5 (พ.ศ. 2493) เป็นต้นไปถึงปัจจุบัน
 นี้ต้องใช้เวลาศึกษา 7 ปี กับอบรมพิเศษและค้นคว้าหรือปฏิบัติทศนกิจอีก 1 ปี รวมเป็น 8 ปี
 การที่สภาการศึกษา มกุฎราชวิทยาลัย ต้องจัดหลักสูตรและการสอน เป็นแบบ เบ็ดเสร็จ รวม
 เอาการศึกษา ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เตรี มอุมศึกษาและระดับ
 อุมศึกษา เข้าไว้ในสถาบันเดียวกัน เหตุที่เป็น เช่นนี้ก็เพราะพระภิกษุสาม เณร ส่วนใหญ่มีความรู้
 วิชาสามัญเพียงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กับมีความรู้ทางพระปริยัติธรรมอีกบ้างเท่านั้น การที่
 จะรับพระภิกษุสาม เณร เหล่านี้ เข้าศึกษาในระดับอุมศึกษา เลยทีเดียว จึงยอมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้
 จึงมีความจำเป็นที่สภาการศึกษา มกุฎราชวิทยาลัย ต้องจัดหลักสูตรและการสอน ในระดับต่ำ
 กว่าอุมศึกษาด้วย เพื่อ เตรี มอุมพระภิกษุสาม เณร ให้พร้อมที่จะ เข้าศึกษาในระดับอุมศึกษาได้สำหรับ
 พระภิกษุสาม เณรที่มีความรู้วิชาสามัญไม่ต่ำกว่าชั้น เตรี มอุมศึกษา (ม. 8) มาแล้ว ก็สามารถ
 สมัคร เข้าศึกษาในระดับอุมศึกษาได้โดยตรง แต่ต้องมีความรู้ทางพระปริยัติธรรมในระดับที่ไม่ต่ำกว่า
 เกณฑ์ทางสภาการศึกษา มกุฎราชวิทยาลัย กำหนด แต่กรณี เช่นนี้ มีน้อยมาก เมื่อสภาการศึกษา

มหามกุฏราชวิทยาลัย จัดหลักสูตรและการสอนในปี พ.ศ. 2489 ให้พระภิกษุสามเณร เข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีปีที่ 1 ทันที จึงเกิดปัญหาต่อมาในค่านับความรู้วิชาสามัญ เช่นวิชาวิทยาศาสตร์ ต้องศึกษาด้วยความยากลำบากเพราะมีพื้นฐานความรู้ไม่ดีพอ ควบคู่กัน ในปี พ.ศ. 2490 มีความจำเป็นต้องเปิดสอนชั้นเตรียมศาสนศาสตร์ปีที่ 1 พ.ศ. 2491 เปิดสอนชั้นเตรียมศาสนศาสตร์ปีที่ 2 และในปี พ.ศ. 2493 ต้องเปิดสอนชั้นมูลหรือชั้นสำรองหรือชั้นบุรพศึกษา ซึ่ง เป็นชั้นที่ต่ำกว่าระดับเตรียมศาสนศาสตร์จึงได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น หลักสูตรและการสอนของสภาการศึกษาามมหามกุฏราชวิทยาลัยนี้ จะเน้นหนักทางค่านับมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2498 หลักสูตรและการสอนได้เปลี่ยนแปลงไปจากหลักสูตรเดิม (พ.ศ. 2489) ไปบ้าง ได้เพิ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์สาขาชีววิทยา และวิชาภูมิศาสตร์ ทั้งนี้ก็เพื่อปรับปรุงให้เข้ากับความเหมาะสมในเวลานั้น แต่อย่างไรก็ตามแม้วิชาตามหลักสูตรจะมีมากขึ้น สภาการศึกษาามมหามกุฏราชวิทยาลัย นั้น ดูเหมือนว่าจะให้ความสำคัญแก่วิชาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นกรณีพิเศษ

ประการที่สาม การบริหารงานของสภาการศึกษาามมหามกุฏราชวิทยาลัย ระยะเวลาเริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้น ได้กล่าวไว้ในระเบียบสภาการศึกษาามมหามกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2489 (สภาการศึกษาามมหามกุฏราชวิทยาลัย 2514: 11) ดังนี้

...38. ประธานกรรมการ สภาการศึกษา มีหน้าที่

- 1). เป็นตัวแทนของสภาการศึกษา
- 2). ควบคุมดูแลกิจการของสภาการศึกษา
- 3). ให้คำแนะนำและความเห็นแก่เลขาธิการ สภาการศึกษา
- 4). มีคำสั่งบรรจุ โยกย้าย ถอดถอน เจ้าหน้าที่ประจำตามมติของคณะกรรมการ สภาการศึกษา

39. ให้เลขาธิการ สภาการศึกษา มีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแลสั่งพนักงานและสิ่งการอื่น ๆ อันเป็นหน้าที่ประจำให้เป็นไปตามระเบียบและข้อบังคับของสภาการศึกษา...

ตามระเบียบสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยพุทธศักราช 2489 ข้อ 38 และ 39 จะพบว่า การบริหารงานทั่วไป เป็นหน้าที่ของประธานกรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ตำแหน่งประธานกรรมการสภาการศึกษาฯ ในที่นี้ก็คือ อธิการบดีนั่นเอง แต่สภาการศึกษาฯ ไม่เรียกว่าอธิการบดี ส่วนการบริหารงานภายในเป็นหน้าที่ของเลขาธิการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ดังนั้นผู้บริหารงานภายในสภาการศึกษาที่สำคัญก็คือ เลขาธิการ จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถ มีความรู้สูง และมีมนุษยสัมพันธ์เป็นอย่างดี การบริหารงานจึงจะดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

ต่อมา เมื่อใดที่จะ ระเบียบเปลี่ยนแปลงแก้ไข เพื่อเติมตราสารมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ในฐานะที่ทรงเป็นนายกกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ได้ทรงบัญญัติระเบียบบริหาร มูลนิธิไว้เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2493 และทรงระบุถึงการบริหารงานของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ ไว้ในระเบียบนั้นด้วย (สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ 2514: 26-27) ดังนี้

...ข้อ 54. ให้สภาการศึกษาอยู่ในความควบคุมดูแลของคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยผู้อำนวยการ เป็นประธาน เลขาธิการ สภาการศึกษาและผู้จัดการ คนที่หนึ่ง เป็นกรรมการประจำ โดยตำแหน่ง กับกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ มีจำนวนไม่น้อยกว่าสาม ซึ่งนายกกรรมการจะได้แต่งตั้งขึ้นตามความเห็นชอบของคณะกรรมการฝ่ายบรรพต

ให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิดำรงตำแหน่งคราวละสองปี นับแต่วันแต่งตั้ง

ข้อ 55. ในหน้าความในหมวด 1 ส่วนที่ 2 มาใช้แก่การประชุมและลงมติของคณะกรรมการ สภาการศึกษาโดยอนุโลม

ข้อ 56. นายกกรรมการ ควบคุมความเห็นชอบของคณะกรรมการ สภาการศึกษา มีอำนาจออกคำสั่งกำหนดตำแหน่ง อำนาจและหน้าที่ของหน่วยต่าง ๆ ในสภาการศึกษา

ตามระเบียบบริหารมูลนิธิฯ นี้ จะพบว่า ตั้งแต่วันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2493 เป็นต้นไป การบริหารงานของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฯ อยู่ใน การดำเนินงานของกรรมการ คณะหนึ่งซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยเฉพาะมีชื่อว่า คณะกรรมการ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย คณะกรรมการนี้ประกอบด้วยผู้อำนวยการ มหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นประธาน เลขาธิการ สภาการศึกษาและผู้จัดการ คนที่หนึ่ง เป็นกรรมการประจำ โดยตำแหน่ง กับกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิไม่น้อยกว่า

สามท่าน กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิให้ดำรงตำแหน่งคราวละหรือวาระละ 2 ปี เป็นที่นำสังเกตว่า ตำแหน่งผู้อำนวยการมหาวิทยาลัยหรือ เทียบ เท้าตำแหน่งอธิการบดี ตำแหน่งเลขาธิการ และผู้จัดการ คนที่หนึ่ง ไม่ได้กำหนดวาระในการดำรงตำแหน่งไว้จะดำรงตำแหน่งก็ปึกได้ แต่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิได้กำหนดวาระในการดำรงตำแหน่งไว้ ทั้งนี้คงจะให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในสมัยนั้นก็ได้

ประการที่สี่ บทบาทของสภาการศึกษาามมหาวิทยาลัย ที่มีต่อสังคมไทยนั้น ได้วิเคราะห์แล้วพบว่า บทบาทที่เด่นชัด ได้แก่บทบาทในการผลิตบัณฑิต และบทบาทในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม แต่บทบาทในการผลิตบัณฑิต เป็นบทบาทหลักของสภาการศึกษาามมหาวิทยาลัย ได้ผลิตบัณฑิตรุ่นแรก ในปี พ.ศ. 2495 จำนวน 8 รูป ดังกล่าวแล้วก่อนต้น ตามสถิติผู้สำเร็จศึกษาศาสตรบัณฑิตปรากฏว่า ในปี พ.ศ. 2496 ไม่มีผู้สำเร็จศึกษาศาสตรบัณฑิต ทั้งนี้เป็นเพราะนักเรียนรุ่นที่ 2 นี้ จะต้องศึกษาใช้เวลา 6 ปี และอบรมพิเศษกับคนคว่ำอีก 1 ปี รวมเป็น 7 ปี ส่วนนักเรียนรุ่นแรกนั้นใช้เวลาศึกษา 5 ปี และอบรมพิเศษกับคนคว่ำอีก 1 ปี รวมเป็น 6 ปี บทบาทรองลงมาคือ บทบาทในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม สภาการศึกษาามมหาวิทยาลัย มีมูลนิธิถูกต้องตามกฎหมายให้การสนับสนุนค่านางประมาณ มีโรงพิมพ์เป็นของตนเอง บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาและนักศึกษาของสภาการศึกษาฯ ช่วยเผยแพร่ศาสนธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนชาวไทยตามกรมกององค์การสมาคมและสถานที่ต่าง ๆ เท้าที่สามารถจะกระทำได้ บทบาทในการวิจัย ยุคเริ่มดำเนินการในรูปแบบวิทยาลัยสงฆ์ ยังไม่มีปรากฏ แต่บทบาทการค้นคว้าแต่งตำราจำนวนมากพอสมควร ส่วนบทบาทในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติยังไม่เด่นชัด แต่ถ้ามพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วบทบาทในค่านนี้จะปรากฏในรูปแบบการทำนุบำรุงและจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงถาวรสืบไป ด้วยวิธีสอนให้มีความรู้ในขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้

ข. ยุคเริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2490 - 2499

ความเป็นไปในยุคนี้ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พอสรุปได้ว่า เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2490 พระพิมลธรรม (ช้อย ฉานทตฺตเถร) ได้ร่วมกับพระเถระนุเถระฝ่ายมหานิกาย ทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัดประกาศจัดตั้งดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ ใช้นามตามพระราชปรารภในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า "มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย" แต่ได้เปิดการศึกษา ในวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2490 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ ในระยะเริ่มแรกที่ศึกษาก็เพียงชั้นอบรมพื้นฐานความรู้ (2 ปี) และชั้นเตรียมอุดมศึกษา (2 ปี) เพื่ออบรมพระภิกษุสามเณรเปรียญที่มีวุฒิสามัญไม่ถึงชั้นเตรียมอุดมศึกษา (ม. 8) ให้ความรู้เทียบเท่าชั้นเตรียมอุดมศึกษาในสมัยนั้นเสียก่อน ต้องใช้เวลาศึกษาอบรมเป็นเวลา 4 ปี ต่อมาชั้นอบรมพื้นฐานความรู้ เปลี่ยนชื่อเป็น ชั้นบาลีอบรมศึกษา ชั้นเตรียมอุดมศึกษา เปลี่ยนชื่อเป็น ชั้นบาลีเตรียมอุดมศึกษา ในปี พ.ศ. 2492 ได้จัดตั้งชั้นบาลีมัธยมศึกษา (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นบาลีสหศึกษาศึกษา) ขึ้นมารับพระภิกษุสามเณรที่ไม่เป็นเปรียญ แต่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เข้าเรียนในหลักสูตร 6 ปี มีความรู้เท่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม. 6 เดิม หรือ ม.ศ. 3) เมื่อสำเร็จชั้นบาลีสหศึกษาศึกษาแล้ว สามารถเข้าเรียนต่อในชั้นบาลีเตรียมอุดมศึกษาได้ในปี พ.ศ. 2494 ได้เริ่มเปิดการศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 เป็นรุ่นแรกมีผู้สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิตรุ่นแรกเพียง 6 รูป เมื่อต้นปี พ.ศ. 2498 (ปีการศึกษา 2497) ในเวลานั้นมีเพียงคณะพุทธศาสตร์เพียงคณะเดียว ระบบการบริหารงานของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2490 เป็นต้นมานั้น มีสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วยสมาชิกที่สภานายกหนึ่ง เป็นอธิบดีสงฆ์คณาธิการอุบายราชรังสฤษฎิ์โดยตำแหน่ง เป็นผู้แต่งตั้ง และสมาชิกผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งสภานายกแต่งตั้งอยู่ในวาระคราวละ 4 ปี มีคณะผู้บริหาร เรียกว่า กรรมสัมพันธ์ ประกอบด้วย อธิการบดี, เลขานุการ, คณบดี และเลขานุการ คณบดี อันมีเลขาธิการ เป็นผู้ประสานงานภายในของส่วนงานต่าง ๆ มีสำนักงานเลขาธิการ สำนักงานคณบดี กองวิชาธิการ และกองเผยแผ่

ผู้วิจัยจะนำประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับพัฒนาการยุคเริ่มดำเนินการในรูปแบบวิทยาลัย
สงฆ์ ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มาวิเคราะห์ ดังนี้

ประการแรก มูลเหตุที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เริ่มดำเนินการในรูปแบบ
มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งที่สองในประเทศไทยนั้น ผู้วิจัยพบว่า ในปีพ.ศ. 2489 พระพิมลธรรม
(ชื่อย่อ สานตฺถตฺเถร) อธิบดีสงฆ์มหาคณะยุวราชรังสฤษฎิ์ ภูเก็ต 15 มีความประสงค์จะ
ปรับปรุงการศึกษาภายในสถานการศึกษาที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นจึงมอบหมาย
ให้พระมหาบุญเลิศ ทตฺตสุทฺธิ ป.ธ. 8 (ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมมหาวิธานุวัตร)
อาจารย์แห่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งกำลังปรับปรุงกิจการของสมุคของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ช่วย
รวบรวมความเป็นมาดำเนินการจัดการศึกษาของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทั้งปวง เพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐาน
ทางเอกสารของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสืบไป เมื่อพระมหาบุญเลิศ ทตฺตสุทฺธิ ได้ไปติดต่อกับนายสนิท
อยู่โพธิ์ หัวหน้าแผนกวรรณคดี ได้ให้ความอนุเคราะห์อย่างดี และได้ขอความกรุณาจากนายยิ้ม
นันทะยังกูร หัวหน้ากองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ช่วยอำนวยความสะดวกอีกต่อหนึ่ง และได้
พบเอกสารสำคัญที่เกี่ยวกับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเอกสารที่พบนี้ คือ ราชพระราชนัด
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปถึงหม่อมเจ้าประภากร ลงวันที่ 23
กันยายน ร.ศ. 115 ผู้วิจัยจะขออัญเชิญสำเนา ราชพระราชนัด มาแสดงดังต่อไปนี้

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ่พี่น้องอมรพิมานพ
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๑๙๒๕

ใจ หม่อมเจ้าพระวรวงศ์
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
โปรดกระหม่อมให้ส่งหนังสือ
และ จังกรมหม่อมทอง
เชอ ออกจากกรมว่ากิจอัน
นมนต์อันที่บรรดาในคดีต่างๆ
คดีมหาดตฤฎฎไม่ ก็อัน
แล้วก็อันคดีฎฎไม่อันนี้
ความว่าอย่างไร คดีที่
เรื่องก่อฤฎฎที่ลงโทษทั้ง
จาวว่า "อันมีเวลาอันนมน
วิฑฒาลัย" นั้นแล้วว่าคดี
โดยบอกว่าเป็นคดีฎฎฎฎ
ฎฎฎฎฎฎ ถึงขอกลับ
ขอขมาใหม่ก็มิให้ยื่นขอ
ทศ เทพฎฎฎฎว่าข้อจะ
ว่ากระไร ให้แก้ไขแล้ว
จะทำเมฆเมฆเมฆเมฆอย่าง
เสีย ขอให้แก้ไขอย่างใหม่
ว่า เดิมที่มีคดีจะทำตรา
บอกนมนต์ฎฎฎ ให้คดี
กับศาลาบอกนมนต์ฎฎฎฎ
ขอขมาเรือนที่ในข้อว่า
นมนต์ฎฎฎฎวิฑฒาลัยนมน
ส่วนกรมฎฎฎฎฎฎ

ส่วนนี้ส่วนนมนต์
มีศาล จะให้ข้อว่า นมน
ฎฎฎฎฎฎฎฎฎฎฎฎ
แต่ในเวลาที่จะไม่มีใดกึ่ง
ถวิลหาเวณิกฎฎฎฎฎ
ก็ให้เรียกสนธิ ๗ ว่า สนธิ
ข้อซึ่งจะแก้ไขว่าส่วนนี้
เทศใหญ่เทศ จะให้
เก็บภาษีฎฎฎฎฎฎฎ
คดีให้ฎฎฎฎฎฎฎ
ไม่ฎฎฎฎฎฎฎฎฎฎ
เสียถวิลหาสนธิ
เทศ และคดีจะทำส่วน
เก็บคดีตนเอง ก็กรฎฎ
คดีให้เก็บภาษีฎฎฎฎ
ใหญ่เสียแล้ว จะให้
นมนต์อย่างไร จะมิ
ได้รบกับสนธิเมฆ
ฎฎฎฎฎฎฎฎฎฎฎฎ
ผิดคดีบด เพาะ
ไม่ได้กึ่งเมฆฎฎฎฎ
ไม่ได้กึ่งเมฆเมฆ
คดีแต่ใหม่เมฆ
ขอให้ไว้ว่ากรม
นมนต์ฎฎฎฎฎฎ
แก้ไขแก้เมฆ

วิฑฒาลัย

เมื่อพระมหากษัตริย์ ทศกัณฐ์ ได้พบ **ลายพระราชหัตถ์แล้ว** ได้นำสำเนา
 ลายพระราชหัตถ์ไปถวายพระพิมลธรรม (ช้อย งานทศกัณฐ์) ท่านได้รับและทราบความ
 โดยตลอด เป็นที่ยินดีและพอใจมาก ท่านได้นำความเรื่องนี้ไปปรึกษาหารือพระเถระใน
 วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และต่างวัด เช่น พระศรีสมโพธิ (เกษมบุญศรี ป.ศ. 7)
 พระเทพเจติ (อาจ อาสโภ ป.ศ. 8) พระชลธารมณี (ชอย อนุจารี ป.ศ. 6)
 พระปริยัติโกศล (พื้น สุทินชโร ป.ศ. 9) และพระมหาวชิธร วิสุทธิโร ป.ศ. 9 เป็นต้น
 ทุกท่านต่าง เห็นพ้องต้องกันว่าสมควรที่จะนำพระราชหัตถ์นั้นมาอันเป็นมงคลว่า มหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัยนี้จัดฟื้นฟูในรูปการศึกษาชั้นสูงแผนใหม่ เพื่อคณะสงฆ์ไทยต่อไป โดยที่ขณะปัจจุบันความ
 เป็นไปของพระศาสนา เกี่ยวกับการศึกษาในรูปแผนใหม่ เพื่อให้ก้าวหน้าทันกับกาลสมัยของโลก
 ซึ่งกำลังวิวัฒนาการ ประกอบกับความปรารถนาของคณะสงฆ์ร่วมกับรัฐบาลอันมีจอมพล ป.พิบูล-
 สงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ในขณะนั้นได้สร้างโครงการศึกษาศาสนาแผนใหม่ และได้จัด
 ร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาแล้ว แต่ได้ถูกยับยั้งในคณะรัฐบาลชุดต่อมา และทั้งจัก
 ได้เป็นการเฉลิมฉลองพระราชประสงค์แห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5
 ให้เป็นที่ปรากฏตามที่ได้ทรงมีพระราชประสงค์ไว้เพื่อคณะสงฆ์ไทยฝ่ายมหานิกายอย่างแรงกล้า
 สืบไป

ต่อมาในวันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. 2490 พระพิมลธรรม (ช้อย งานทศกัณฐ์)
 ได้อาราธนาพระเถระแห่งคณะสงฆ์ไทยชั้นผู้นำ จำนวน 57 รูปมาประชุม ณ
 ศาลาแก้วกวมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ท่านได้ชี้แจงให้พระเถระเหล่านั้นทราบถึงวัตถุประสงค์
 ของการประชุมในครั้งนี้ ได้นำสำเนาลายพระราชหัตถ์ให้ที่ประชุมไต่ถาม และได้อ่านสำเนา
 ประกาศพระราชปรารภในการก่อพระฤกษ์สังฆเสนาสน์ราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นเรื่องการก่อสร้างและ
 ตั้งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้ที่ประชุมไต่ถาม นอกจากนี้พระพิมลธรรม (ช้อย งานทศกัณฐ์)
 ได้อ่านประกาศใช้ระเบียบมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2490 มีข้อความสำคัญตอน
 หนึ่ง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2506: 1-2) ว่า ... เพื่อสนองพระราชหัตถ์ของ
 สมเด็จพระบรมพิตร พระราชสมภาร เจ้าดังกล่าวนั้น อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุนี้ได้รับพระราชภาระ
 จัดการ เรื่องการศึกษา เลา เรียบสืบต่อกันมาจนบัดนี้ วิชาชั้นต้น ชั้นกลาง นับว่าได้เจริญขึ้น

สมเด็จพระราชประสงค์ส่วนหนึ่งแล้ว แต่วิชาชั้นสูงยังไม่ดำเนินไปสมดังพระราชประสงค์ สมควร
จะจัดการสนองพระราชประสงค์ต่อไป บัดนี้ถึงกาลที่ควรจะขยายรูปการศึกษาให้กว้างขวาง
และให้สูงขึ้น เพื่อความรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา ให้สมกับพระราชปณิธานของพระองค์
ผู้เอกอัครศาสนูปถัมภกนั้น และเพื่อให้การศึกษาแห่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนี้ เป็นไปใน
รูปมหาวิทยาลัยสำหรับคณะสงฆ์ไทย ดังนั้นจึงมอบเรื่องนี้ให้คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิไปดำเนิ
การ เพื่อความเป็นปึกแผ่นแน่นอนหนา คณะกรรมการชุดนั้นได้ประชุมพิจารณาอย่างถี่ถ้วนรอบคอบ
แล้ว และได้กำหนดระเบียบปฏิบัติขึ้นให้ชื่อว่า ระเบียบมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช
2490 เพื่อให้การเป็นไปคงถาวรมา จึงได้ออกประกาศฉบับนี้ให้ใช้ระเบียนนั้น ตั้งแต่นั้น
เป็นต้นไป และโดยผลของประกาศฉบับนี้ เป็นอันว่ามหาวิทยาลัยฝ่ายพระพุทธศาสนา ได้ตั้ง
ขึ้นแล้วโดยชื่อว่า มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขอให้มหาวิทยาลัยนี้จงอำนวยประโยชน์ไพศาล
แก่พระพุทธศาสนา และคณะสงฆ์ไทยสืบไปชั่วกัลปาวสานเทอญ ... พอพระพิมลธรรม (ช้อย
จันทศตเถร) อานประกาศจบ เป็นเวลา 21.42 น. ของวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2490
ทันใดนั้นพระปฏิภนโกศล (พร ป.ธ. 7) แห่งวัดประยุรวงศาวาส ได้เริ่มนำพร้อมกันสวดชัย
มงคลคาถา 3 จบ โดยมีได้้นคหมายกันเลย ต่อรับสวดคำพระราชทินนามว่า มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ยุคดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยก็เริ่มกำเนิดขึ้น
แต่นั้นมา

จากข้อความในลายพระราชหัตถ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เกี่ยวกับพระราชประสงค์ในการก่อสร้างจัดตั้งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ทรงมีไปถึงหม่อมเจ้า
ประกากรนั้น พบว่า พระองค์ท่านจะทรงสร้างไว้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรฝ่าย
มหานิกาย และพระราชทานนามว่า "มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย" ทรงพยัญชนะ ณ มี
เครื่องหมายวิฆนาค กำกับด้วย "ราชวิทยาลัย" ทรงพระอักษร เป็น "ราชวิทยาลัย" ผู้วิจัย
ทราบที่ว่าพระพิมลธรรม (ช้อย จันทศตเถร) และพระเถรานุเถระฝ่ายมหานิกาย 57 รูป มี
ความประสงค์เป็นอย่างยิ่งที่จะยกระดับการศึกษาของพระภิกษุสามเณรให้สูงขึ้นอยู่ในระดับ
อุดมศึกษา และเพื่อสนองพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมี
พระมหากรุณาธิคุณต่อคณะสงฆ์ไทย แต่ก็จะให้สมเด็จพระราชประสงค์ยิ่งขึ้นไปอีกทางคานอักษรศาสตร์

พระพิมลธรรม (ช้อย ฉานตุตเถร) ที่ได้ประกาศใช้ระเบียบมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2490 โดยใช้ชื่อว่า มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้น น่าจะใช้ชื่อว่า "มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย" ตามลายพระราชหัตถ์นั้นมากกว่า ไม่ควรใช้ "มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย" อย่างปัจจุบันนี้ เพราะชื่อหรือนามเฉพาะนั้นได้รับการยกเว้นทางนิติศาสตร์ ผู้วิจัยมีความเห็นเพิ่มเติมว่า การใช้ชื่อว่า มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้น เป็นการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างแน่นแฟ้น เป็นศรีสง่า และเป็นพยานเอกสาร ในคานานิติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี เดิมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยเคยเขียนชื่อว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตรง ณ ไม่มีเครื่องหมายพิเศษกำกับ และใช้ชื่อนี้มาหลายสิบปี แต่ในปัจจุบันนี้ได้ใช้ชื่อว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานนามแต่แรกตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยใน ปี พ.ศ. 2459 นั้น

เมื่อผู้วิจัยได้พิจารณาประกาศใช้ระเบียบมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2490 แล้ว พบว่า พระพิมลธรรม (ช้อย ฉานตุตเถร) นายกมท. ๓ วิทยาลัยสมัยนั้น ประกาศให้พระภิกษุสามเณรทราบโดยทั่วกัน เท่านั้น น่าจะให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 เป็นผู้ประกาศใช้ระเบียบนี้มากกว่า เพราะเป็นการให้ทางฝ่ายอาณาจักรหรือรัฐบาลไทยได้รับรอง เป็นนิตินัย จะได้ไม่มีปัญหาทางนิติศาสตร์ภายหลัง นอกจากนี้ผู้วิจัย พบว่า แม้คณะสงฆ์เองก็ยังไม่รับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะสงฆ์ เพิ่งจะมารับ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะสงฆ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2512 ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในบทที่ 4

ประการที่สอง คำนหลักสูตรและการสอน ในยุคเริ่มดำเนินการในรูปแบบวิทยาลัยสงฆ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ตระหนักถึงพื้นฐานความรู้ของพระภิกษุสามเณรที่ว่าไม่เท่าเทียมกัน และคุณวุฒิของพระภิกษุสามเณรที่เข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีได้เดิมนั้นคงจะมีน้อย อย่างที่สภาการศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ได้ประสบปัญหามาแล้วในปี พ.ศ. 2489 จึงได้จัดหลักสูตรและการสอนเป็น 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา และระดับอุดมศึกษา พระภิกษุสามเณรรูปใด สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก็ต้องเข้าศึกษาชั้นมัธยมศึกษา (ชาติศึกษา) เป็นเวลา 6 ปี แล้วจึงจะเข้าศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตรีมัธยมศึกษา เป็นเวลา 2 ปี เมื่อ

สำเร็จการศึกษาชั้นบาลีตรีเษมอุคฺมศึกษาแล้ว มีสิทธิ์เข้าศึกษาต่อชั้นบาลีอุคฺมศึกษาควววิธีสอบ
 คัดเลือก และศึกษาในชั้นบาลีอุคฺมศึกษาอีก 4 ปี พระภิกษุสามเณรประเภทนี้ใช้เวลาศึกษา
 คัดคอกันรวม 12 ปี พระภิกษุสามเณรรูปใดสำเร็จการศึกษา ตั้งแต่ประโยคเปรียญธรรม 4 ขึ้นไป
 ก็เข้าศึกษาในชั้นบาลีอบรมศึกษา ใช้เวลาศึกษา 2 ปี เมื่อสำเร็จชั้นบาลีอบรมศึกษา แล้วจึง
 เข้าศึกษาต่อในชั้นบาลีตรีเษมอุคฺมศึกษา เป็นเวลา 2 ปี แล้วจึงสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อใน
 ชั้นบาลีอุคฺมศึกษา ใช้เวลาศึกษา 4 ปี พระภิกษุสามเณรประเภทนี้ จะใช้เวลาศึกษาคัดคอกัน
 รวม 8 ปี พระภิกษุสามเณรรูปใดสำเร็จการศึกษาตั้งแต่ประโยคเปรียญธรรม 4 ขึ้นไป และ
 ต้องสอบได้ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6 เติมหรือ ม.ศ. 3) หรือเทียบเท่าก็สามารถเข้าศึกษา
 ในชั้นบาลีตรีเษมอุคฺมศึกษา ใช้เวลาศึกษา 2 ปี แล้วจึงสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในชั้นบาลี
 อุคฺมศึกษา ใช้เวลา 4 ปี พระภิกษุสามเณรประเภทนี้จะใช้เวลาศึกษาคัดคอกันรวม 6 ปี พระ
 ภิกษุสามเณรรูปใดสำเร็จการศึกษาตั้งแต่ประโยคเปรียญธรรม 5 ขึ้นไป และต้องสอบได้ชั้น
 ตรีเษมอุคฺมศึกษา (ม.8) หรือเทียบเท่า สามารถจะสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในชั้นบาลีอุคฺมศึกษา
 เป็นเวลา 4 ปี พระภิกษุสามเณรประเภทนี้จะใช้เวลาศึกษาคัดคอกันรวม 4 ปี เมื่อได้วิเคราะห
 ญแล้ว จะพบว่า หลักสูตรและการสอนของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นแบบเบ็ดเสร็จ
 เอื้ออำนวยแก่พระภิกษุสามเณรทุกหมู่เหล่า แต่ที่แตกต่างจากมหาวิทยาลัยทั่วไปตรงที่มีข้อกำหนด
 ไว้ว่า ผู้ศึกษาจบตามหลักสูตรพุทธศักรบัณฑิตแล้ว จะต้องปฏิบัติงานที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 มอบหมาย อีก 1 ปี จึงจะประสาทปริญญาพุทธศักรบัณฑิตให้เท่านั้น

ประการที่สาม การบริหารงานของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในยุคเริ่ม
 คำเนิการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้น ผู้วิจัยพบว่า มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดบริหาร
 งานกระจายอำนาจหน้าที่ออกไปอย่างกว้างขวางโดยอนุวัติตามแบบอย่างสากลนิยม คือ ได้
 ประกาศตั้ง เป็นสภาการศึกษา เรียกว่า สภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีคณะกรรมการบริหาร
 สภา ประกอบด้วย สภานายก อุปนายก กรรมการ อธิการบดี คณบดี และเลขาธิการ
 คณบดี คณะกรรมการบริหารสภา มีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแล ตลอดจนอุปถัมภ์สนับสนุน
 การศึกษาให้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์และระเบียบ ซึ่งสภาฯ ได้ตราขึ้นไว้เป็นหลักโดยเฉพาะ
 มิได้ขึ้นอยู่กับอำนาจหน้าที่ของอธิบดีสงฆ์มหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์โดยคำพิง และมีคั้งขึ้นอยู่ใน

อาณัติขององค์การศึกษาและสงเคราะห์ราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2484 เป็นหน่วยงานเอกเทศอิสระแบบสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ในยุคนี้การบริหารงานด้านบุคลากรมีปัญหามาก จัดหาอาจารย์ผู้สอนมาสอนโดยยาก ผู้สอนส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้มีความเสียสละสูงมาก ค่าตอบแทนให้แก่อาจารย์พิเศษที่มาสอนเป็นเงินการสอนชั่วโมงละ 10 บาท แต่ก็มีงานมอบสรรคมาได้เมื่ออาจารย์ไม่สามารถสอนในตอนกลางวันเป็นบางวิชาได้ ก็เชิญมาสอนในตอนกลางคืน จนจุดเทียนเรียนกันก็มี

ประการที่สี่ บทบาทของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีต่อสังคมไทยในยุคนี้ ผู้วิจัยพบว่า บทบาทที่สำคัญที่สุดได้แก่ บทบาทในการผลิตบัณฑิต บัณฑิตรุ่นแรกก็สำเร็จพุทธศาสตรบัณฑิตมีจำนวน 6 รูป เมื่อต้นปี พ.ศ. 2498 บัณฑิต 6 รูปนี้ต่อมาเป็นกำลังสำคัญของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และประเทศชาติ บทบาทที่รองลงมาได้แก่ บทบาทในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม เช่น ออกนิตยสารพุทธจักร เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการพระพุทธรักษาให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนได้ทราบตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา และจัดพระนิสิตไปแสดงปาฐกถาธรรมหรือบรรยายธรรมตาม กรม กอง องค์การ สมาคม และสถานศึกษาต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด เป็นต้น บทบาทที่รองลงมาอีกได้แก่ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ เช่น ช่วยจรรโลงพระพุทธรักษาให้ยืนยงมั่นคงถาวร เป็นบทบาทที่ซ่อนเร้น ถ้าไม่พิจารณาให้ดีก็อาจจะไม่พบบทบาทนี้เด่นชัด ส่วนบทบาทด้านการวิจัยค้นคว้านั้น การวิจัยยังไม่มีปรากฏแต่การค้นคว้าแต่งตำรามีบ้าง เช่น ตำราปัจจัยพุทธศาสตร์ เล่ม 1-3 ของพระถวัลย์ เขมรดี เป็นต้น

ค. วิเคราะห์เปรียบเทียบพัฒนาการของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย กับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในยุคเริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์

การวิเคราะห์เปรียบเทียบพัฒนาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งนี้มีประเด็นสำคัญ ดังนี้

ประการแรก มูลเหตุที่ได้เริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ในสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย อันมีสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ทรงปรึกษาหารือกับคณะกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัยทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์แล้ว มีมติเอกฉันท์ จัดตั้ง

สภากการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อสนองพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะให้เป็นที่เล่าเรียนพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง (ประกาศพระราชปรารภในการกอพระฤกษ์สังฆเสนาสน์ราชวิทยาลัย ร.ศ. 115: 266) และเพื่อสนองพระกรณียกิจที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงดำเนินงานค้างไว้เพื่งจัดการศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกเท่านั้น แต่วิชาชั้นสูงยังมีใครทรงจัดดำเนินการวิชาชั้นสูงในที่นี้ คือ อุดมศึกษานั้นเอง นอกจากนี้ในคำสั่งที่ 28/2488 ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2488 เรื่องตั้งสภาการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัยมีข้อความตอนหนึ่งเกี่ยวกับมูลเหตุในการตั้งสภาการศึกษาว่า ... เพื่อให้การอบรมเปรียญไคยลสมบูรณ์ ตามวัตถุประสงค์เดิมของมหามกุฏราชวิทยาลัย... ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ข้อความที่ยกมาข้างนี้ เป็นการสนับสนุนมูลเหตุที่ได้เริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อสนองพระกรณียกิจในสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสให้ดำเนินการสืบต่อไปครบถ้วนบริบูรณ์ ส่วนมูลเหตุที่ได้เริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้น เกิดจากพระพิฆเนศวร (ช้อย ฉานตฺตเถร) ไคยหลายพระราชหัตถ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงหม่อมเจ้าประภากร เรื่องการสร้างอาคารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระพิฆเนศวรรูปนี้ไคยปรึกษาหารือกับพระเถรานุเถระฝ่ายมหานิกาย มีมติเอกฉันท์ให้ดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อสนองพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังคำประกาศในวาระเปิดมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยของพระพิฆเนศวร (ช้อย ฉานตฺตเถร) ในวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2490 (มหาจุฬาฯ การสนองพระราโชบาย 252: 21) ว่า ... ข้าพเจ้าขอประกาศเปิดมหาวิทยาลัยแห่งคณะสงฆ์ไทย ตามประกาศกระแสพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ด้วยมีพระราชประสงค์ที่จะบำรุงพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง เป็นหลักชัยของประเทศชาติไคยพระราชทานนามไว้ว่า มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อันเป็นพระนามภักไชยของพระองค์ทั้งยังไคยทรงสละพระราชทรัพย์ก่อสร้างตัวตึกของมหาวิทยาลัยขึ้นในบริเวณวัดมหาธาตุหนึ่งหลัง แต่ยังมีทันสำเร็จ พระองค์เสด็จสวรรคตเสียก่อน การก่อตั้งมหาวิทยาลัยจึงต้องหยุดชะงักไป บัดนี้ข้าพเจ้าขอถือโอกาสอันเป็นอุดมมงคลฤกษ์นี้ ประกาศเปิดมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยของคณะสงฆ์ไทย ตามพระราช

ปณิธานของสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารพระองค์นั้น ณ กาลบัดนี้ข้าพเจ้าขออุทิศทุกสิ่งทุกอย่างแมจนกระทั่งชีวิต และเลือดเนื้อของข้าพเจ้า เพื่อก่อตั้งและส่งเสริมความเจริญของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ จนกว่าจะดำเนินไปสู่ความสำเร็จตามความมุ่งหมาย หรือจนกว่าชีวิตของข้าพเจ้าจะสิ้นไป...

ผู้วิจัยได้พบมูลเหตุที่ไ้เริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสองแห่ง สองแห่ง อันเป็น มูลเหตุร่วมกัน ซึ่งพระราชวรมุนี (ประยูรช ปยุตโต ป.ช. 9, พ.ม., พ.บ. เกียรตินิยม อันดับ 1, พ.ด.ก.กิตติมศักดิ์) ได้กล่าวไว้ว่า ... ระหว่างที่สภาวะทางการศึกษาเป็นเช่นนี้ สังคมก็เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ และค่อนข้างจะรวดเร็ว โดยโน้มไปในแนวทางของอารยธรรม ตะวันตก เชื้อชูความรุ่งเรืองทางรูปธรรม มุ่งแสวงหาสิ่งปรนเปรอ และความพร้งพร้อมทางวัตถุ อย่างออกหน้าชาวเมืองชาวกรุงไม่เพียงทาง เห็นจากวัด (หรืออาจจะว่าวัดทาง เห็นจากชาวกรุง ชาวเมือง) มากขึ้นเท่านั้น แต่ยังมีคณินิยมทางวัฒนธรรมแตกต่างออกไปด้วย ความรู้สึกนึกคิดและ ภาษา เริ่มเชื่อมไม่ถึงกัน ขาดความสนิทใจ เกิดความเคอะเขินต่อกัน ถึงระยะนี้พระสงฆ์บางส่วน ได้ตระหนักถึงปัญหาและมองเห็นว่าควรจะได้ปรับปรุงการศึกษาของพระสงฆ์ ให้พระภิกษุสามเณร มีความรู้ เท้าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม ความเป็นไปในโลกและสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้สามารถ ผูกพันกับคนร่วมสมัยเข้าใจและรู้จักดูแลแนวทางที่จะ เข้าถึงกัน พร้อมนั้นก็ให้ศึกษาหลักแห่งพระ ศักสมอย่างลึกซึ้งกว้างขวาง ให้รู้แนวทางที่จะนำออกมาสั่งสอนช่วยแก้ปัญหาในชีวิตจริงของ ประชาชน แม้ทางฝ่ายคฤหัสถ์บางส่วน ก็ไม่มีความเห็นร่วม เช่นนี้ด้วยที่ขณะนั้น ทำให้คณะสงฆ์ร่วมกับรัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม จัดวางโครงการศึกษาศาสนาแผนใหม่ และได้จัดวาง พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยพุทธศาสนาขึ้นแต่โครงการและร่าง พ.ร.บ. นั้น ถูกยับยั้งในรัฐบาลสมัย ต่อมา ในที่สุดคณะสงฆ์แต่ละฝ่ายจึงหันไปคิดฟื้นฟูการศึกษาตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงมีพระราชปรารภไว้ใน การสถาปนามหาธาตุวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยว่าขอให้ เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม และวิชาชั้นสูง และตกลงจะดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชปรารภนั้น คณะสงฆ์ธรรมยุติก นิกายจึงประกาศตั้งสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้นในวันที่ 30 ธันวาคม 2488 และ คณะสงฆ์มหานิกายมีมติจัดตั้งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในวันที่ 9 มกราคม 2490 ซึ่งได้เปิด ดำเนินการศึกษาตั้งแต่วันที่ 18 กรกฎาคม 2490 เป็นต้นมา.. (ชาย โพธิ์สุภา 252: 120-121ค)

ประการที่สอง เปรียบเทียบพัฒนาการค้นหลักสูตรการศึกษาแล้ว พบว่า หลักสูตรการศึกษาของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อเริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้น เปิดสอนระดับปริญญาศาสนศาสตร์บัณฑิตปีที่ 1 ทั้งนี้มีจำนวนพระภิกษุสามเณร 35 รูป ได้ศึกษาเป็นรุ่นแรกในปี พ.ศ. 2489 ในรุ่นที่ 2-4 (พ.ศ. 2490 - 2492) ต้องผ่านการศึกษาระดับเตรียมศาสนศาสตร์ปีที่ 1-2 ก่อนจึง จะเข้าศึกษาในชั้นปริญญาศาสนศาสตร์บัณฑิตปีที่ 1 ตั้งแต่รุ่นที่ 5 (พ.ศ. 2493) เป็นต้นมา ต้องผ่านการศึกษาระดับมูล (ชั้นสำรองหรือชั้นบูรพาภิธาน) ก่อนใช้เวลาศึกษา 1 ปี จากนั้นก็เข้าศึกษาในชั้นเตรียมศาสนศาสตร์ 2 ปี แล้วจึงจะเข้าศึกษาในชั้นปริญญาศาสนศาสตร์บัณฑิตปีที่ 1-4 รวมใช้เวลาศึกษา 7 ปี และต้องอบรมพิเศษและค้นคว้าอีก 1 ปี รวมทั้งสิ้น 8 ปี จึงมีสิทธิได้รับปริญญาศาสนศาสตร์บัณฑิต (ศ.บ.) แต่หลักสูตรการศึกษาของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2490 ไม่ได้เปิดสอนระดับปริญญาตรีปีที่ 1 ทั้งนี้ ได้เปิดสอนชั้นอบรมพื้นความรู้ (ต่อมาเรียกชั้นบาลีอบรมศึกษา) ใช้เวลาศึกษา 2 ปี ก่อนแล้ว เปิดสอนชั้นบาลีเตรียมอุดมศึกษา 2 ปี และในปี พ.ศ. 2494 จึงเปิดสอนระดับปริญญาพุทธศาสตร์บัณฑิตปีที่ 1 เป็นรุ่นแรก ระดับปริญญาพุทธศาสตร์บัณฑิตใช้เวลาศึกษา 4 ปี และจะต้องปฏิบัติศาสนกิจตามมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมอบหมายอีก 1 ปี จึงจะมีสิทธิได้รับปริญญาพุทธศาสตร์บัณฑิต (พ.บ.) การที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดหลักสูตรระดับต่ำกว่าอุดมศึกษาตั้งแต่เริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้น เป็นการเอื้ออำนวยแก่พระภิกษุสามเณรตามพื้นความรู้ของแต่ละรูปที่จะเข้าศึกษาในแต่ละระดับชั้น ซึ่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดหลักสูตร ไร่ยกให้เลือกลงศึกษาได้ตามอัธยาศัย พระภิกษุสามเณรบางรูปอาจจะใช้เวลาศึกษาตามหลักสูตรภาควิชาการ 4 ปีบ้าง 6 ปีบ้าง 8 ปีบ้าง และ 12 ปีบ้าง นับว่าเป็นหลักสูตรพิเศษเป็นอย่างยิ่ง

ประการที่สาม ค้นคุณลักษณะของผู้ศึกษานั้นผู้วิจัยพบว่าแต่เดิมสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย มีเฉพาะพระภิกษุสามเณรฝ่ายธรรมยุติกนิกายเข้าศึกษาเท่านั้น ต่อมาจึงมีพระภิกษุสามเณรฝ่ายมหานิกายเข้าศึกษาคด้วย ส่วนมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ไม่มีพระภิกษุสามเณรฝ่ายธรรมยุติกนิกายเข้าศึกษาเลย มีเฉพาะพระภิกษุสามเณรฝ่ายมหานิกายเท่านั้น การเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งต้องสอบคัดเลือกตามวิชาที่กำหนดไว้ แต่อย่างไรก็ตาม

ทั้งสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยนครราชสีมา ยินดีรับพระภิกษุสามเณร ไม่จำกัดศนิกาย เข้าศึกษาเล่าเรียนในสถาบันตามใจสมัคร ไม่กีดกันผู้ใด เมื่อผู้ใดมีพื้นความรู้ตามข้อกำหนดของมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่ง และสามารถสอบคัดเลือกเข้าศึกษาได้ ก็มีสิทธิได้เข้าศึกษาตามประสงค์

ประการที่สี่ เปรียบเทียบพัฒนาการในการบริหารงาน ในระยะเริ่มดำเนินการ ในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย นั้น การบริหารงานทั่วไป การบริหารงานภายใน การบริหารงานคณาจารย์ การบริหารงานงบประมาณ ไม่ค่อยประสบปัญหามากนัก เว้นแต่การบริหารงานคณาจารย์ สถานที่พระภิกษุสามเณรต้องไปศึกษาที่หอสมุดมหามกุฏราชวิทยาลัย ตรงข้ามพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ยังไม่มีสถานที่เป็นของตนเองโดยเฉพาะ การที่ไม่ประสบปัญหายุ่งยากในการบริหารงานส่วนใหญ่ นั้น เพราะมีมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นที่อุปถัมภ์ และประชาชนช่วยบำรุงสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นอย่างดี นอกจากนี้ เกิดจาก คณะกรรมการฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์บริหารงานด้วยความเสียสละและมีความสามารถเป็นอย่างดีจึงมีสมานฉันท์ ส่วนการบริหารงานของมหาวิทยาลัยนครราชสีมา นั้น การบริหารงานทั่วไป การบริหารงานภายใน การบริหารงานคณาจารย์ สถานที่ไม่ค่อยมีปัญหามากนัก เว้นแต่การบริหารงานคณาจารย์ การบริหารงานงบประมาณมีปัญหาบ้าง จัดหาอาจารย์มาสอนได้ด้วยความลำบากยากเย็น และใช้งบประมาณจากรัฐบาลน้อย ประชาชนก็บริจาคบำรุงมหาวิทยาลัยนครราชสีมา ไม่มากพอเพียง เพราะมหาวิทยาลัยนครราชสีมา ยังไม่ได้ตั้งมูลนิธิไว้คอยอุปถัมภ์ยากจากแคลนทุนทรัพย์ แต่เพิ่งมาตั้งมูลนิธิมหาวิทยาลัยนครราชสีมา เมื่อปี พ.ศ. 2508 นี้เอง ดังนั้นมหาวิทยาลัยนครราชสีมา ในยุคเริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2490 - 2499 จึงประสบปัญหาทั้งกล่าวมากกว่า สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ถึงคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยนครราชสีมา จะมีความสามารถดีเพียงใดก็ตาม

ประการที่ห้า เปรียบเทียบพัฒนาการด้านบทบาทที่มีต่อสังคมไทยในยุคเริ่มดำเนินการในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ บทบาทที่มีต่อสังคมไทยในยุคนี้ไม่แตกต่างกัน ทั้งสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยนครราชสีมา ต่างก็มีบทบาทในการผลิตบัณฑิต หรือเป็น

สถาบันที่อ่านวชิราวุฒศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ที่ยึดถือบทบาทสร้างศาสนทายาท และนักประกาศ
 ศาสนาที่ดีเป็นหลักการสำคัญ แต่ในเวลาเดียวกันมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งก็อ่านวชิราวุฒศึกษา
 ที่เข้ามาสู่พระพุทธรักษาตามประเพณีโบราณ เรียบในสภาพเช่นนี้ มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง
 ตระหนักดีว่า ผู้สำเร็จการศึกษาของทั้งสองส่วนมากก็จะลาสิกขาในที่สุด และคงเหลือผู้อยู่ในเพศ
 บรรพชิตตลอดชีวิต เป็นส่วนน้อย อันเป็นกรณีปกติธรรมดาของประเพณีสงฆ์ไทย แต่อย่างไร
 ก็ตามมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งพยายามให้เป็นไปตามความคาดหวังว่า ผู้ที่คงอยู่จะเป็นพระภิกษุ
 สงฆ์ที่มีความสามารถ ผู้ที่ลาสิกขาออกไปก็จะ เป็นพล เมืองที่มีประสิทธิภาพแก่สังคม และนำหลักธรรม
 คำสอนทางพระพุทธศาสนา ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ให้เกิดความสงบสุขในชีวิตทุกสิ่งทุกอย่างจะ
 วัฏจักรดูหลานหรือผู้ใกล้ชิด ให้มีจิตใจเย็นในพระพุทธศาสนา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย